

II. БАНКАРСКИОТ СИСТЕМ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2001 ГОДИНА

2.1. Структура на банкарскиот систем на Република Македонија

На крајот од 2001 година, банкарскиот систем на Република Македонија го сочинуваа 21 банка и 17 штедилници. Притоа, од вкупниот број банки, 18 имаа т.н. големо овластување за вршење платен промет, кредитни и гаранциски работи со странство, додека дозволата за работа на останатите 3 банки се однесува на вршење банкарски работи само во земјата.

Споредено со 31.12.2000 година, бројот на банките, кои го сочинуваат доминантниот сегмент на банкарскиот систем на Република Македонија, се намалува. Исто така, продолжува општиот тренд на намалување на бројот на штедилниците, присутен повеќе години наназад.

Основната причина за намалувањето на бројот на банките е процесот на окрупнување и консолидација на банкарскиот систем на Република Македонија кој отпочна во текот на 2001 година. Ваквиот тренд е резултат на зголемената конкуренција во банкарскиот систем која настана со влезот на странски директни инвестиции кај дел од поголемите банки во Република Македонија во текот на 2000-та година, како и реформите во платниот систем и неговото преземање од страна на комерцијалните банки.

Така, како резултат на овој процес, во текот на првото полугодие од 2001 година Народна банка на Република Македонија издаде две дозволи за статусни измени, и тоа: дозвола за припојување на Земјоделска банка АД Скопје кон Силекс банка АД Скопје, со што Земјоделска банка АД Скопје престана да постои како посебно правно лице и од 17.08.2001 година функционира во рамките на Силекс банка АД Скопје и дозвола за спојување на Тетекс банка АД Скопје со Кредитна банка АД Битола, односно нивно прераснување во ново правно лице под називот Тетекс Кредитна банка АД Скопје, кое отпочна со работа од 05.07.2001 година. Исто така, во текот на јули, 2001 година, Народна банка на Република Македонија издаде дозвола за статусна измена - припојување на Пелагониска банка АД Прилеп кон Комерцијална банка АД Скопје, со што Пелагониска банка престана да постои како посебно правно лице и од 31.07.2001 година функционира во рамките на Комерцијална банка а.д. Скопје.

Во текот на втората половина од 2001 година, Народна банка на Република Македонија издаде дозвола за основање и работа на Еуросвисс банка АД Скопје, која отпочна со работа на 03.09.2001 година, кога е запишана во судскиот регистар.

Намалувањето на бројот на штедилниците во текот на 2001 година, се должи на реорганизацијата на Поштенска штедилница АД Скопје во Поштенска банка А.Д. Скопје, и на укинување на дозволата за основање и воведувањето ликвидациона постапка кај Штедилница Зегин Викторија и други ДОО Скопје.

Анализата на структурните односи помеѓу двата основни сегменти на банкарскиот систем на Република Македонија банките и штедилниците на крајот на 2001 година, уште еднаш го потврдува структурниот примат на банките.

Имено, учеството на штедилниците во вкупната актива на банкарскиот систем на Република Македонија на 31.12.2001 година изнесува само 0,6% што е намалување за 0,8 процентни поени во споредба со крајот на декември 2000 година.

Ваквото структурно учество на штедилниците во банкарскиот систем, во еден голем дел се должи на ограничениот делокруг за работа и согласно законската регулатива, на нивната упатеност за работа со население.

Меѓутоа, маргиналната улога на штедилниците во банкарскиот систем на Република Македонија се потврдува и преку анализата на структурните односи од аспект на мобилизација на слободните парични средства на населението. Така, на 31.12.2001 година само 0,4% од вкупно прибраните штедни влогови се наоѓаа во штедилниците, што во споредба со истиот период од претходната година е намалување за 2,4 процентни поени. Доколку пак се земат предвид само денарските штедни влогови, тогаш учеството на штедилниците изнесува 2,1%, што е намалување за цели 4,3 проценти во споредба со 31.12.2000 година.

Ваквите показатели од структурната анализа на банкарскиот систем ја исфрлаат на виделина маргиналната улога на штедилниците што го наметнува прашањето за преиспитување на оправданоста на нивното постоење од аспект на вршењето на функцијата за која се основани: мобилизација на слободни парични средства на населението.

Основните структурни карактеристики на банкарскиот систем на Република Македонија се анализирани од неколку аспекти:

1. Големина на банкарските институции;
2. Сопственичка структура;
3. Регионална структура.

2.1.1. Големина на банкарските институции

Од аспект на нивната големина, банкарските институции се анализирани според три критериуми:

- а) Вкупна актива, односно вкупен финансиски потенцијал;
- б) Обем на работење или пазарно учество;
- в) Капитална моќ, односно вкупен износ на сопствени средства со кои располагаат банкарските институции.

Анализата на структурата на банкарскиот систем на Република Македонија, според наведените критериуми укажува на доминантно учеството на двете најголеми банки.

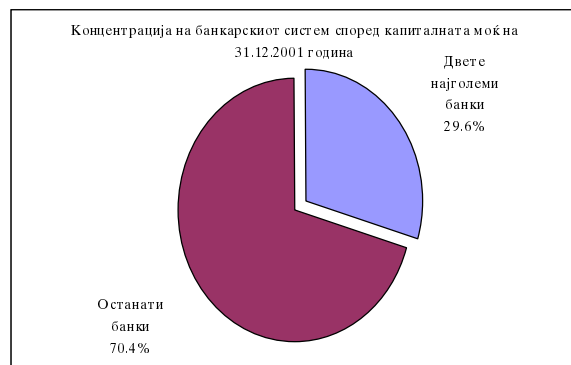
Со состојба на 31.12.2001, двете најголеми банки во банкарскиот систем на Република Македонија, зафаќаат 55,8% од вкупната нето актива. Споредено со состојбата на 31.12.2000 година, концентрацијата според овој критериум се намалува за минимални 0,8 процентни поени.

Графикон бр.1-Концентрација на банкарскиот систем според големината на вкупната актива

Анализата, пак, од аспект на пазарното учество, односно вкупниот обем на билансни и вонбилансни активности на банките, покажува дека на 31.12.2001 година, двете најголеми банки имаат учество од 55,5% што е намалување за 2,6 процентни поени во споредба со истиот период од претходната година.

Графикон бр.2-Концентрација на банкарскиот систем според пазарното учество

Графикон бр.3- Концентрација на банкарскиот систем според капиталната моќ

Доколку се земе капиталот со кој располагаат банките како големина за споредба се констатира дека на 31.12.2001 година, двете најголеми банки имаат учество од 29,6% во вкупниот банкарски систем, што не е така изразена концентрација како кај претходните два критериума.

Како и да е, значителната концентрација на финансискиот потенцијал кај двете најголеми банки, кои го држат приматот на банкарскиот пазар во Република Македонија, останува основна структурна карактеристика на банкарскиот систем на Република Македонија, и покрај констатирувањето на благ тренд на намалување на концентрацијата во текот на 2001 година.

2.1.2. Сопственичка структура

Сопственичката структура на банките во Република Македонија е анализирана од два аспекта:

- а) Степен на приватизираност на банките;
- б) Учество на странски капитал

а) Степенот на приватизираност на банкарскиот капитал во Република Македонија со состојба на 31.12.2001 година изнесува 84,3%, односно 88,6% доколку при анализата се из земе банкарската институција којашто е во целосна државна сопственост, Македонска банка за поддршка на развојот АД Скопје. Анализирано по пооделни банки, степенот на приватизираност се движи во интервал од 61,5% до 100% кај 8 банки. Споредено со 31.12.2000 година, степенот на приватизираност на банките е зголемен за 0,7 процентни поени, што во најголема мера се должи на отпочнувањето со работа на Еуросвисс банка АД Скопје во втората половина од 2001 година, која е основана со 100% приватен капитал.

б) Со состојба 31.12.2001 година, процентот на учество на странски капитал во вкупниот банкарски капитал во Република Македонија изнесува 40,1%, што е речиси непроменета состојба во споредба со онаа на крајот на декември 2000 година. Анализата по пооделни банки покажува дека странскиот капитал е присутен во 17 банки, со процентуално учество кое се движи од 0,3% до 100%.

Во прегледот даден во продолжение на текстот е прикажана структурата на банките во Република Македонија од аспект на карактерот на нивната сопственост.

Преглед бр.2- Структурно учество на банките според видови на сопственост

Вид на сопственост	Број на банки		Учество во вкупниот капитал (%)		Учество во вкупната актива (%)	
	31.12.2000	31.12.2001	31.12.2000	31.12.2001	31.12.2000	31.12.2001
Банки во сопственост на домашни приватни акционери	14	12	50.1	51.6	45.5	47.6
Банки во сопственост на државата	1	1	4.9	4.9	1.1	1.3
Банки во сопственост на странски акционери	7	8	45.0	43.5	53.4	51.1
Вкупно	22	21	100.0	100.0	100.0	100.0

Напомена: Банки во сопственост на странски акционери се оние коишто во структурата на капиталот имаат учество на странски капитал над 50%.

Бројот на банките во сопственост на домашни правни акционери на 31.12.2001 година изнесува 12 и во споредба со истиот период од претходната година е намален за две банки. Банките, пак, во сопственост на странски акционери на крајот на 2001 година

изнесуваа 8, што е зголемување за една банка во споредба со 31.12.2000 година, како резултат на основањето на Еуросвисс банка АД Скопје.

Графикон бр.4 Структурно учество на банките според видови на сопственост

Анализата пак на структурните односи на трите сегменти според карактерот на сопственост на банките, а од аспект на учеството на вкупниот капитал и вкупната актива, не покажува значајни поместувања во текот на 2001 година.

2.1.3. Регионална структура

Структурните карактеристики на банкарскиот систем на Република Македонија од регионален аспект ја потврдуваат веќе констатираната асиметричност и концентрираност на понудата на финансиски услуги во главниот град на Република Македонија. Имено, со состојба на 31.12.2001 година само 4 од вкупниот број банки се лоцирани надвор од Скопје, од кои 3 банки имаат овластување за вршење платен промет и кредитни работи со странство. Финансискиот потенцијал на овие 4 институции учествува со 9,5% во вкупниот финансиски потенцијал на ниво на банкарски систем на Република Македонија.

Постојната регионална структура се ублажува со релативно разгранетата мрежа на филијали, експозитури, шалтери, деловни единици и претставништва. Со состојба на 31.12.2001 година, банките во Република Македонија имаа: 28 филијали, 167 експозитури, 13 деловни единици, 416 шалтери. Секако, треба да се имаат предвид и шалтерите на ЈП Македонски пошти (320 поштенски единици со 620 шалтери на целата територија на Република Македонија) со кои располага Поштенска банка АД Скопје.

2.2. Активност на банките во Република Македонија

Трендот на пораст на вкупната актива на банките во Република Македонија забележан во изминатите неколку години беше прекинат во првата половина од 2001 година. Имено, политичко-безбедносната криза и воените случувања во Република Македонија имаа негативен одраз врз вкупните економски движења во земјата, што се манифестира преку намалена економска активност на стопанските субјекти, пад на индустриското производство, намалена надворешно-трговска размена и намалени девизни приливи. Влошената безбедносна состојба и порестриктивните мерки на монетарната политика, во текот на првото полугодие од 2001 година, неминовно се рефлектираа врз обемот и структурата на вкупната активност на банките во Република Македонија. Така, под влијание на економски и психолошки фактори предизвикани од кризата во земјата, дојде до значително повлекување на депозитите од банките, намалување на обемот на активностите на банките и прекин на трендот на подобрување на перформансите на банкарскиот систем.

Нормализирањето на политичко-безбедносната состојба во Република Македонија во четвртиот квартал од 2001 година и цврстото опстојување на позициите на конзистентна макроекономска политика во земјата, при крајот на годината доведе до започнување на процес на нормализирање на вкупните економски текови. Истовремено, физичката замена на 12-те европски валути со новата евро валута, како главна карактеристика на девизниот и менувачкиот пазар во последните месеци од годината и можноста за бесплатна конверзија на девизните заштеди на граѓаните во евра доколку се депонираат во банка, детерминира значително зголемување на девизните депозити во банките. Порастот на депозитната база на банките, пред сè, девизните депозити од население, се манифестира преку исклучително високиот пораст на ликвидна актива на банките во делот на девизните парични средства. И покрај постепеното враќање на довербата на граѓаните во банките во Република Македонија и мерките што се преземаат во правец на зголемување на домашното штедење, оценката на ефектот од порастот на депозитната база на крајот на 2001 година врз активноста на банките во Република Македонија и нивната ликвидносна позиција ќе може да се даде на крајот на првото полугодие од 2002 година, кога ќе се види колкав дел од средствата депонирани на крајот на 2001 година ќе останат во банките и со каква рочна структура.

Како резултат на ваквите движења во втората половина на 2001 година, кои беа карактеристични особено за последниот квартал од годината, дојде до одредено заживување и на активностите на банките во Република Македонија што се манифестира преку високиот пораст на активата.

2.2.1. Активна на банкиите

Вкупната актива на банките во Република Македонија на крајот на 2001 година изнесуваше 105.633 милиони денари, што во однос на крајот од претходната година претставува зголемување за 28,8% (Биланс на состојба - Анекс бр. 1), односно 49,2% споредено со 30.06.2001 година.

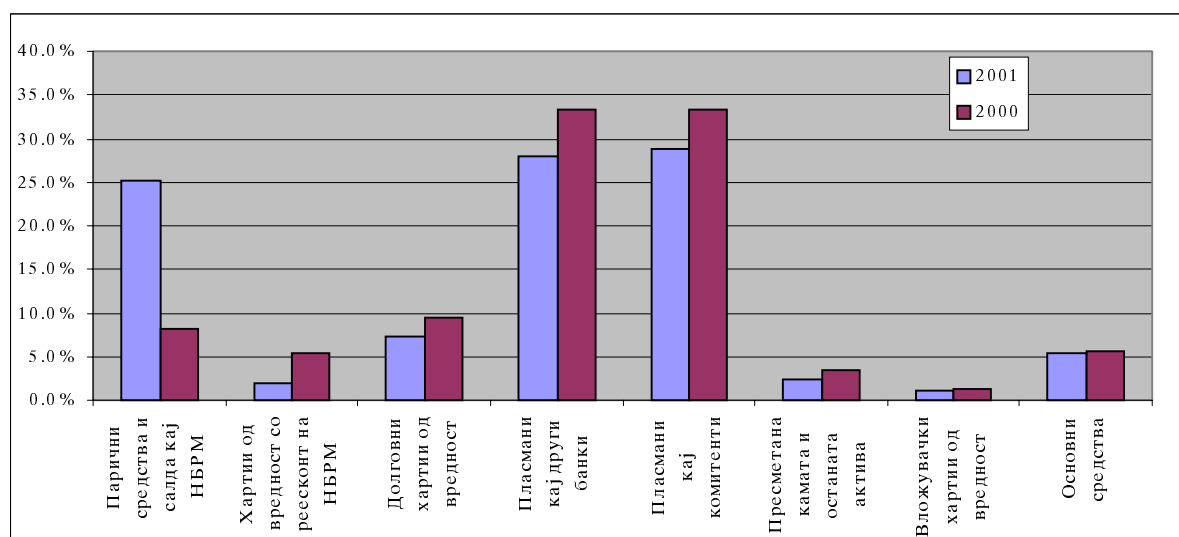
Движењата регистрирани кај депозитната база на банките во текот на 2001 година предизвикаа најголеми промени кај ликвидната актива¹, како во апсолутен износ така и во однос на нејзиното структурно учество во вкупните средства на банките во

¹ Ликвидната актива ги опфаќа паричните средства и салдата кај Народна банка на Република Македонија, благајничките записи кај Народна банка на Република Македонија, краткорочните долговни хартии од вредност, краткорочните кредити и салда на сметки кај домашни и странски банки.

Република Македонија. На 31.12.2001 година, ликвидната актива на банките е повисока за 48,1% во однос на крајот од 2000-та година, односно 135,7% во однос на крајот на првото полугодие од 2001 година. Со тоа, учеството на ликвидната актива во структурата на вкупната актива достигнува ниво од 54,6% или 7,3 процентни поени повеќе во однос на крајот од 2000-та година, односно 20,8 процентни поени повеќе споредено со 30.06.2001 година. Притоа, промените кај депозитната база во голем дел се манифестираат преку промени кај паричните средства (денарски и девизни). Имено, на крајот од првото полугодие на 2001 година, споредено со крајот на 2000-та година евидентиран е пад на паричните средства на банките за 45,8%, додека на крајот од 2001 година споредено со истиот период минатата година, регистриран е пораст од 5 пати.

Наспроти осцилациите кај ликвидната актива, кај кредитните пласмани кај комитенти се забележува тренд на стабилност, што во услови на зголемување на вкупната актива на банките на крајот на 2001 година резултира со намалување на нивното структурно учество. Така на крајот на декември 2001 година учеството на пласманите кај комитенти во структурата на активата изнесува 28,9% наспроти регистрираните 33,4% на крајот на декември 2000-та година.

Графикон бр. 5 - Структура на активата

2.2.2. Кредитна активност на банките

Во 2001 година се забележува тренд на стабилност на кредитната активност на банките во Република Македонија. Имено, како последица на политичко-безбедносната криза во земјата, банките во текот на годината покажуваа воздржаност при одобрувањето кредити. И покрај постепеното нормализирање на политичко-безбедносната и на економската состојба во земјата во последниот квартал од годината, сепак, банките останаа воздржани во однос на одобрување на нови кредити сè до крајот на 2001 година.

Бруто пласманите кај комитенти (нефинансиски правни лица и население) на 31.12.2001 година изнесуваа 38.309 милиони денари, што во споредба со крајот на претходната година претставува зголемување за 1.563 милиони денари, односно пораст од 4,3%. Доколку при анализата се земат предвид искнижените побарувања на вонбилансна евиденција во текот на 2001 година, може да се констатира дека порастот

на кредитните пласмани изнесува 14,7%. Динамички анализирано, кредитните пласмани, со исклучок на месеците: март, април, јули и октомври кога има намалување, во просек растат за 1,2% месечно.

Структурната анализа на кредитните пласмани од аспект на нивната рочност, структурата по носители и валутната структура на 31.12.2001 година, не покажува значајни поместувања во споредба со крајот на 2000-та година. Од аспект на рочноста, највисоко учество од 45,6% имаат краткорочните кредитни пласмани. Структурата на кредитните пласмани по носители покажува доминантно учество на пласманите кај претпријатија, кои во вкупните кредитни пласмани учествуваат со 84,3%. Валутната структура пак, на кредитните пласмани на крајот на 2001 година покажува дека 63,9% од вкупните кредити одобрени од страна на банките се денарски кредити, 14,8% се денарски кредити со девизна клаузула, а остатокот од 21,3% се девизни кредити пласирани врз основа на кредитни линии од странство.

Преглед бр.3-Структура на кредитните пласмани одобрени на нефинансиски субјекти

во МКД (000,000)									
Период	Корисници	Претпријатија		Други комитенти		Население			Кредитни побарувања прекинжени на вонбилансна евиденција
	Рочност	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Вкупно	
31.12.2000	Доспелости	2,260	165	45	282	44	0	2,796	
	Краткорочни	11,079	1,592	258	410	1,229	0	14,568	
	Долгорочни	6,034	3,237	318	213	2,075	0	11,877	
	Нефункционални	5,517	1,444	135	44	363	2	7,505	
	Бруто кредити	24,890	6,438	756	949	3,711	2	36,746	
	Резерви за поиненцијални загуби							-9,020	
	Нето кредити							27,726	
	Кредитни побарувања прекинжени на вонбилансна евиденција								5,473
	Рочност	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Вкупно	
31.12.2001	Доспелости	1,375	135	1	2	54	0	1,567	
	Краткорочни	12,326	2,307	335	1,354	1,157	0	17,479	
	Долгорочни	4,486	2,881	59	90	2,350	0	9,866	
	Нефункционални	7,525	1,261	76	104	403	28	9,397	
	Бруто кредити	25,712	6,584	471	1,550	3,964	28	38,309	
	Резерви за поиненцијални загуби							-7,667	
	Нето кредити							30,642	
	Кредитни побарувања прекинжени на вонбилансна евиденција								9,312
	Степка на пораст	3.3%	2.3%	-37.7%	63.3%	6.8%	1300.0%	4.3%	70.1%

2.2.3. Пласмани кај банки

Промените во обемот на активностите на стопанските субјекти во надворешно-трговскиот промет под влијание на политичко-безбедносната состојба во земјата, како и промените во регулативата од доменот на девизното работење на стопанските субјекти, односно намалувањето на дозволеният рок за чување на девизи на сметките на правни лица од 180 на 30 дена, предизвикаа одредени движења кај девизните депозити по видување и краткорочните девизни депозити од нефинансиски правни лица. Ова, заедно со намалувањето на максималниот износ на девизи за 50% кој банките може да го чуваат кај странски банки и конверзијата на 12-те европски валути во заедничката евро валута, се одрази врз нивото на пласманите кај банки. Така, намалената ликвидност на банките во текот на првите шест месеци од 2001 година се отсликуваше во континуирано

опаѓање на девизните средства што ги држат банките кај домашни и странски банки со просечна месечна стапка од 7,5%, додека подобрувањето на ликвидноста во втората половина од 2001 придонесе за нивен пораст со просечна месечна стапка од 13,5%. На тој начин, пласманите кај домашни и странски банки на 31.12.2001 година изнесуваа 29.576 милиони денари, односно 28,0% од вкупната актива на банките во Република Македонија.

Преглед бр. 4 - Структура на пласманите кај домашни и странски банки

во МКД (000,000)			
	Денарски	Девизни	Вкупно
31.12.2000			
Сметки кај други банки	0	25,860	25,860
Достасани	0	0	0
Крайкорочни	1,036	67	1,103
Долгорочни	317	0	317
Нефункционални	5	0	5
Бруто кредити одобрени на други банки	1,358	67	1,425
Резерви за потенцијални загуби	0	0	0
Нето кредити одобрени на други банки	1,358	67	1,425
Вкупни пласмани кај други банки	1,358	25,927	27,285
31.12.2001			
Сметки кај други банки	0	26,995	26,995
Достасани	3	0	3
Крайкорочни	1,390	38	1,428
Долгорочни	288	300	588
Нефункционални	161	401	562
Бруто кредити одобрени на други банки	1,842	739	2,581
Резерви за потенцијални загуби	0	0	0
Нето кредити	1,842	739	2,581
Вкупни пласмани кај други банки	1,842	27,734	29,576

Структурно гледано, доминантно учество во рамки на пласманите кај банки (91,3%) има категоријата девизни сметки кај домашни и странски банки, што детерминира девизно номинирање на 93,8% од вкупните пасмани кај банките.

Вкупните кредитни пласмани кај други банки на 31.12.2001 година изнесуваа 2.581 милиони денари. При тоа, 1.011 милиони денари или 39,2% од овие кредити се одобрени од страна на Македонска банка за поддршка на развојот а.д. Скопје која својата кредитна активност ја остварува со посредство на комерцијалните банки во Република Македонија.

2.2.4. Пласмани во хартии од вредност со реесконт на Народна банка на Република Македонија и пласмани во долговни хартии од вредност

Најголем дел од хартиите од вредност во билансите на македонските банки се хартии од вредност со реесконт на Народна банка на Република Македонија и државните обврзници издадени од страна на Република Македонија по различни основи.

Промените во нивото на општата ликвидност на банките во текот на 2001 година се одразува и врз големината на средствата што банките ги држат во благајнички записи

кај Народна банка на Република Македонија. На крајот од 2001 година, овие средства изнесуваа 1,932 милиони денари или 1,8% од нето активата на банките.

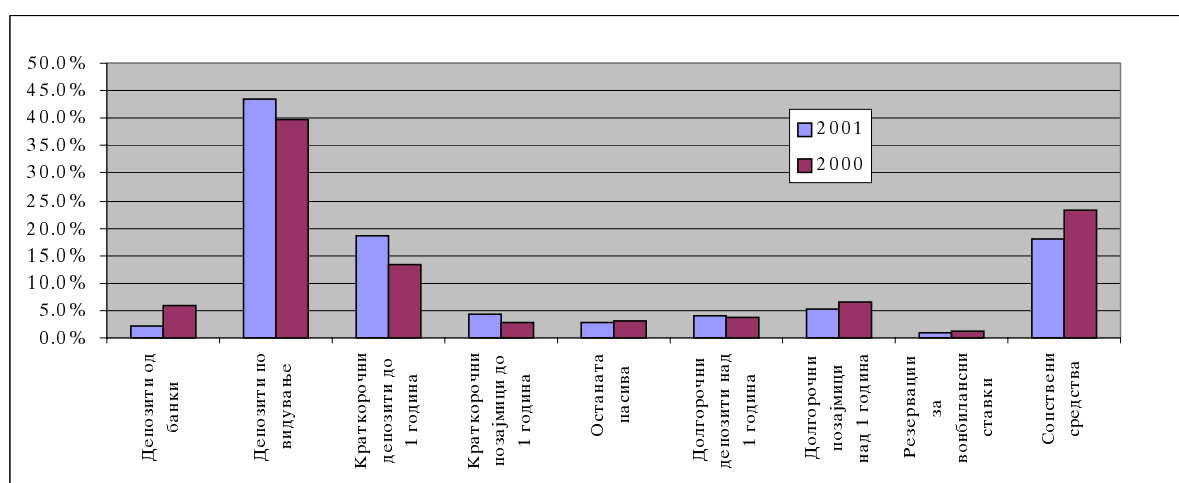
Во структурата на вкупната актива на банките на крајот од 2001 година, долговните хартии од вредност учествуваа со 7,2%. Најголем дел од овие средства, односно 98% отпаѓа на хартиите од вредност на државата. Од нив, најголем дел, односно 90,8% отпаѓа на државните обврзници издадени врз основа на реструктурирањето на Стопанска банка а.д. Скопје² кои се со рок на достасување 15 години. Остатокот се обврзници издадени од страна на Агенцијата за санација на банка, како и обврзници издадени од страна на Министерството за финансии врз основа на “замрзнато” девизно штедење со кои активно се тргува на Македонската берза. Мал дел од долговните хартии од вредност се однесуваат на долговни хартии од вредност емитувани од страна на други банки и чекови издадени од домашни и странски банки.

2.2.5. Капитал и обврски

Во текот на 2001 година настанаа значајни промени во обемот и структурата на изворите на средства кај македонските банки. Политичко-безбедносната ситуација во државата во првата половина од 2001 година влијаеше во насока на континуирано намалување на депозитната база на банките, а со тоа и на вкупните извори на средства. Нормализирањето на економските текови во втората половина од годината, особено во последниот квартал од 2001 година, заедно со можноста за бесплатна конверзија на девизните заштеди во евра доколку се депонираат во банка, детерминира зголемување на депозитна база на банките.

На крајот од 2001 година, најзначајно место во структурата на изворите на средства им припаѓа на примарните извори на средства (депозити од нефинансиски правни лица и население) кои во вкупните извори на средства имаат учество од 66,2%. Следуваат сопствените средства со учество од 18,1% и екстерните извори (депозити од банки и позајмици) со учество од 12,1%.

Графикон бр.6- Структура на пасивата

² Закон за гарантирање на инвестицијата на стратегиски инвеститори и за преземање на одделни побарувања од крајни корисници од страна на Република Македонија во Стопанска банка а.д. Скопје (“Сл. весник на РМ” бр. 86/99).

2.2.6. Примарни извори на средства - Дейозии од нефинансиски правни лица и население

Вкупниот износ на депозити од нефинансиски правни лица и од население на крајот на 2001 година изнесуваше 69.995 милиони денари или 50% повеќе во однос на крајот од претходната година, односно 90% доколку споредбата се прави во однос на крајот на првото полугодие од 2001 година. Доколку се земат предвид само депозитите од население, кои на 31.12.2001 година изнесуваа 41,819 милиони денари, се забележува релативен пораст од 209% на годишно ниво, што претставува главна детерминанта за зголемувањето на вкупната депозитна база.

Преглед бр.5 - Структура на дейозиите од нефинансиски правни лица и население

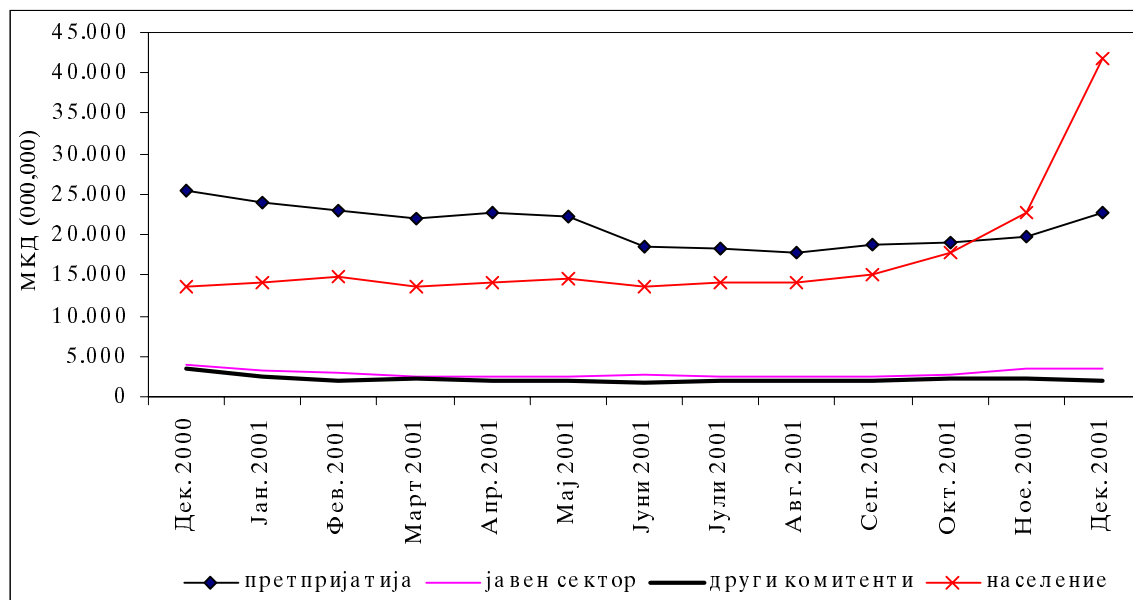
Период	Дейозии	во МКД (000,000)									
		Претпријатија		Јавен сектор		Други компании		Население			
		Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Вкупно	
31/12/2000	Рочност										
	По видување	8,362	8,904	3,288	-	1,279	-	3,161	4,971	29,965	
	Ограничени	306	1,325	972	-	118	-	0	0	2,721	
	Краткорочно орочени до 1 година	5,442	0	684	-	192	2,012	654	1,908	10,892	
	Долгорочно орочени над 1 година	73	0	91	5	65	2	1,954	876	3,066	
	Вкупно	14,183	10,229	5,035	5	1,654	2,014	5,769	7,755	46,644	
31/12/2001			0	0	-	0	-	0	0	0	
	Рочност										
	По видување	7,782	7,059	1,490	0	1,520	0	3,993	21,982	43,826	
	Ограничени	301	1,604	124	0	24	0	0	0	2,053	
	Краткорочно орочени до 1 година	5,687	0	1,799	0	268	222	989	10,769	19,734	
	Долгорочно орочени над 1 година	83	0	144	0	67	2	2,061	2,025	4,382	
	Вкупно	13,853	8,663	3,557	-	1,879	224	7,043	34,776	69,995	
Слика на пораст на дейозиите		-2.3%	-15.3%	-29.3%	-100.0%	13.6%	-88.9%	22.1%	348.4%	50.1%	

Во структурата на примарните извори на средства и понатаму доминираат депозитите по видување кои зафаќаат 62,6% од вкупните примарни извори на средства. Следуваат краткорочно орочените депозити до 1 година со учество од 28,2% во вкупните примарни извори на средства. Промените забележани кај депозитната база на банките во текот на анализираниот период во најголем дел беа резултат на порастот на овие две категории депозити, кои во однос на крајот од претходната година се повисоки за 22.703 милиони денари, односно за 55,6%. Доколку споредбата се направи со крајот на првото полугодие од 2001 година, порастот изнесува 32.841 милиони денари или 106,9%.

Во текот на 2001 година се забележуваат промени во структурата на примарните извори на средства според носители. Намалената активност на стопанските субјекти, особено изразена во текот на првите осум месеци од годината се рефлектира преку континуиран тренд на намалување на депозитите од претпријатија со просечна месечна стапка од 5,3%. Со тоа, трендот на пораст забележан кај депозитите од претпријатија во последните четири месеци од годината (во просек по 6,2% месечно), не беше доволен за депозитите на оваа категорија носители да го задржат структурниот примат карактеристичен во изминатите неколку години. Од друга страна, постепеното враќање на довербата на граѓаните во банките во Република Македонија, во анализираниот период резултира со стабилност на депозитите од население (во текот на првите три квартали од годината евидентиран е просечен пораст од 4,7% месечно) и покрај безбедносната и економската ситуација во земјата. Ова, заедно со порастот на девизните депозити од население во последниот квартал од годината (само во тој квартал зголемување за 3,9 пати), како резултат на можноста за бесплатна конверзија на девизните заштеди во евра доколку се депонираат во банка, на крајот на 2001 година доведе до структурен примат на депозитите од население во вкупните примарни извори на средства. Така, на крајот од декември 2001 година, депозитите од претпријатија

претставуваат 32,4% од вкупните примарни извори на средства, наспроти евидентираните 54,7% на крајот од декември 2000 година, додека на депозитите од население отпаѓаат 59,7%, наспроти 29,0% на 31.12.2000 година.

Графикон бр.7- Движење на депозити од нефинансиски правни лица и население

Големиот пораст на девизните депозити од население (по видување и краткорочно орочени до 1 година) во последниот квартал од годината, предизвика промени и кај валутната структура на примарните извори на средства. Со состојба на 31.12.2001 година, на девизните депозити отпаѓаат 62,4%, наспроти 42,9% евидентирани на крајот од декември 2000-та година, а на денарските депозити отпаѓа остатокот од 37,6%, наспроти 57,1% на 31.12.2000 година.

2.2.7. Секундарни извори на средства - Депозити од банки и позајмици

Секундарните извори на средства, односно депозитите од банки, краткорочните позајмици до 1 година и долгорочните позајмици над 1 година, на крајот од 2001 година изнесуваа 12.657 милиони денари и во структурата на вкупните извори на средства учествуваа со 12,1%. Споредено со крајот на 2000-та година, оваа категорија извори на средства бележи незначително намалување од 0,9%.

Во текот на 2001 година се забележува континуирано опаѓање на депозитите од банки, со што овие депозити на крајот од 2001 година се пониски за 52,0% во однос на крајот од 2000-та година. Најголемо опаѓање има кај девизните депозити од домашни и странски банки на кои отпаѓа и најголем дел, 63,1% од овие депозити. Така, вкупните девизни депозити од домашни банки се пониски за 49,9%, а депозитите по видување од странски банки за 81,9% во однос на крајот од претходната година. Денарските депозити од домашни банки покажуваат тренд на пораст, меѓутоа нивното учество во структурата на вкупните депозити од банки е помало во однос на девизните депозити.

во МКД (000,000)

31/12/2000	Домашни банки		Странски банки		Вкупно депозити од банки
	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	
По видување	1	1,331		2,306	3,638
Краткорочно орочени	436	833			1,268
Долгорочно орочени	47	0			47
Вкупно	484	2,164		2,306	4,954
	0	0			
31/12/2001	Денарски		Девизни		
	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	
По видување	72	516		416	1,004
Краткорочно орочени	695	568			1,263
Долгорочно орочени	111	0			111
Вкупно	878	1,084		416	2,379
Слика на пораст	81.39%	-49.88%		-81.95%	-51.98%

Во структурата на вкупните извори на средства краткорочните позајмици до 1 година учествуваат со 4,5%, или 1,6 процентни поени повеќе споредено со 31.12.2000 година. Кај оваа категорија извори на средства поголеми осцилации во текот на годината се забележани кај позицијата краткорочни денарски позајмици од домашни банки, како последица на безбедносно-политичката состојба во земјата која доведе до поголема зависност на банките од краткорочни екстерни извори на средства за надминување на проблемите во управувањето со тековната ликвидност.

Долгорочните позајмици учествуваат со 5,3% во структурата на вкупните извори на средства, што претставува пад од 1,4 процентни поени во однос на крајот од претходната година. Кај оваа категорија извори на средства не се забележани поголеми осцилации во текот на годината. Во структурата на овие позајмици и понатаму доминантно учество од 62,2% имаат позајмиците од странски банки по основ на долгорочни странски кредитни линии со кои се финансираат долгорочни стопански проекти.

Од аспект на валутната структура на позајмиците, нема некои позначајни промени во текот на 2001 година. Така, најголем дел од позајмиците остануваат девизни (71,9%), а останатиот дел се денарски позајмици, пред сè краткорочни кредити за ликвидност користени од Народна банка на Република Македонија и од други банки, директно или преку Пазарот на пари.

Преглед бр.7 - Сѝрукѝура на ѝозајмици

во МКД (000,000)											
31/12/2000	НБРМ		Домаѝни банки		Сѝрански банки		Преѝиријаѝија		Друѝи		
Рочносѝ	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Вкуѝно
Краѝкорочни	0		640			1,621			86		2,347
Долѝорочни	642		210			3,822	23		778		5,474
Вкуѝно	642		850			5,444	23		864		7,822
31/12/2001	0		0				0		0		
Рочносѝ	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Денарски	Девизни	Вкуѝно
Краѝкорочни	0		707			3,891	0		118		4,717
Долѝорочни	426		241	24.88		3,460	0		1,394	16	5,561
Вкуѝно	426		948	24.88		7,351	0		1,512	16	10,278
Сѝаѝка на ѝорасѝ	-33.56%		11.61%			35.03%	-99.64%		75.09%		

2.2.8. Соѝсѝвени средсѝва

Сопствените средства на банките на крајот од 2001 година изнесуваа 19.159 милиони денари и во структурата на вкупните извори на средства имаа учество од 18,1%. Споредено со крајот на претходната година може да се констатира дека во текот на 2001 година нема позначајни промени во вкупните сопствени фондови на банките во Република Македонија.

2.2.9. Вонбилансни акѝивносѝи на банкиѝе

Вонбилансната активност на банките во Република Македонија сѝ уште е во рамките на класичните вонбилансни банкарски активности: давање гаранции, отворање акредитиви и одобрување рамковни кредити. Неразвиениот финансиски пазар во Република Македонија и сиромашната понуда на финансиски инструменти и хартии од вредност условува апстиненција на банките од нивно инволвирање во операции со финансиски деривати: futures, forwards, swaps и options чија крајна цел треба да биде минимизирање на ризиците на кои банките се изложени.

Вкупната вонбилансна актива на банките во Република Македонија со состојба на 31.12.2001 година изнесува 15.440 милиони денари и во однос на крајот од 2000 година бележи зголемување од 1.442 милиони денари, кое воглавно се должи на порастот на покриените вонбилансни ставки за 1.561 милиони денари.

Ризичните вонбилансни ставки во вкупната вонбилансна актива учествуваат со 79,7%, што во однос на крајот од 2000 година претставува намалување за 9,1 процентни поени.

Претходнио наведениот показател укажува дека еден значаен дел (речиси 80%) од вкупните вонбилансни активности на банките во Република Македонија повлекуваат одреден кредитен ризик и како такви имаат потенцијал да се трансформираат во билансни побарувања.

Од структурен аспект, највисоко учество во вкупната вонбилансна актива имаат непокриените гаранции и акредитиви кои со состојба на 31.12.2001 година учествуваат со 57,1% од вкупната вонбилансна актива. Нивното учество во структурата на вонбилансната актива споредено со состојбата на крајот од 2000 година покажува намалување од 7,6 процентни поени.

	во МКД (000,000)								
	31.12.2001	30.06.2001	31.12.2000	30.06.2000	31.12.1999	30.06.1999	31.12.1998	30.06.1998	31.12.1997
Покриени вонбил. сипвки	3,134	2,683	1,573	2,338	1,899	1,625	1,795	2,367	1,620
Чинидбени гаранции	3,340	3,789	3,244	3,297	2,744	3,337	3,005	3,523	2,531
Неиск. рамковни кредити и обврски за кредитирање	155	278	123	29	65	110	110	15	49
Непокриени гаранции, акредитиви и друго вонб.	8,811	9,069	9,059	9,224	9,300	8,993	9,826	9,066	8,319
Вкупно вонбилансно	15,440	15,818	13,998	14,887	14,008	14,065	14,736	14,971	12,520
Ризична активна/вкупна вонб активности	79,70	83,04	88,77	84,30	86,44	88,45	87,82	84,19	87,06

2.3. Перформанси на банките во Република Македонија

2.3.1. Адекватност на капиталот/Ризик од несолвентност

2.3.1.1. Ниво на капитализираност на банките во Република Македонија

Со состојба 31.12.2001 година, вкупниот капитал на ниво на сите банки во Република Македонија изнесува 19.159 милиони денари што претставува противвредност на 314,3 милиони евра. Во текот на 2001 година нивото на капиталот на сите банки останува речиси непроменето, односно во споредба со 31.12.2000 година, бележи незначителен пораст од 57 милиони денари, или 0,3%.

Анализата на структурата на капиталот според учеството на поодделни банки, покажува дека капиталот на двете најголеми банки претставува 29,6% од вкупниот капитал на ниво на сите банки, додека учеството на останатите 19 банки изнесува 70,4%. Просечниот износ на капитал на двете најголеми банки изнесува 2.835 милиони денари, или противвредност на 46,5 милиони евра, додека просечниот износ на капитал на останатите 19 банки изнесува 709,9 милиони денари, односно противвредност на 11,6 милиони евра. Во анализираниот период се забележани одредени структурни поместувања во насока на намалување на процентуалното учество на двете најголеми банки за 3,8 процентни поени, за сметка на соодветно зголемување на учеството на останатите банки во вкупниот капитал на банките. Намалувањето на структурното учество на двете најголеми банки за 3,8 процентни поени во основа се должи на покривањето на негативниот финансиски резултат на најголемата банка на товар на нејзините сопствени средства, од една страна, и уплатата на капитал со основањето на Еуросвисс банка и реорганизацијата на Поштенска штедилница во Поштенска банка АД Скопје.

Поизразениот пораст на нето активата во 2001 година споредено со 2000 година, рефлектирано главно преку порастот на ликвидната актива на банките, го детерминира намалувањето на нивото на капитализираност изразено преку стапката на покриеност на билансните активности со сопствените средства на банките. Споредено на годишно ниво, сопствените средства на банките бележат пораст од 0,3%, додека вкупната актива бележи пораст од 28,8%. Како резултат на ова, стапката на капитализираност на 31.12.2001 година изнесува 18,1%, што е намалување за 5,1 процентни поени во споредба со крајот на декември 2000 година.

Во продолжение е даден преглед за нивото на капитализираност на банките во Република Македонија, со состојба 31.12.2001 година.

Преглед бр.9

во МКД (000,000)										
	БАНКА	Нето актива	Резерви за пошти Зидуби	Бруто актива	Сопствени средства	Гарантисан капитал	РПА	Сопствена на капитализираност и-нето (%)	Сопствена на капитализираност и-бруто (%)	Адекватност на капитал (%)
1	2	3	4	5=3+4	6	7	8	9=6/3	10=6/5	11=7/8
1	Двете најголеми банки	58,937	4,518	63,455	5,670	5,481	26,217	9.62	8.94	20.90
2	Останатите банки	46,696	3,340	50,036	13,488	13,218	28,369	28.89	26.96	46.59
3	Вкупно банки (3=1+2)	105,633	7,858	113,491	19,159	18,699	54,586	18.14	16.88	34.26

На 31.12.2001 година, стапката на капитализираност на двете најголеми банки изнесува 9,6% и е помала за 8,5 процентни поени во однос на просечната стапка на капитализираност на ниво на сите банки. Останатите банки имаат просечна стапка на капитализираност од 28,9%, што е за 10,8 процентни поени повисока во однос на просечната стапка. И понатаму причината за значителните разлики во стапката на капитализираност на двете најголеми банки и останатите банки, треба да се бара во фактот што најголемите банки имаат поразновидна структура на извори на финансирање, пред се поразвиена депозитна база. За разлика од нив, кај помалите банки и понатаму доминантен извор на финансирање на активностите претставуваат сопствените средства.

Нивото на капитализираност на банките може да се анализира и преку показателот што го покажува степенот на покриеност на вкупните билансни и вонбилансни побарувања со сопствени средства. Со состојба на 31.12.2001 овој показател изнесува 15,8% и во споредба со 31.12.2000 година бележи пад од 4,1 процентни поени, а во однос на 30.06.2001 година, пад од 6,4 процентни поени. При речиси непроменет обем на капитал, надолниот тренд на овој показател главно се должи на порастот на билансната актива од 28,8%, а во помала мера, на порастот на вонбилансната активност од 10,3%.

2.3.1.2. Коефициент на адекватност на капиталот на капиталот на банките во Република Македонија

Коефициент на адекватност на капиталот е основен базелски стандард, со кој се мери нивото на капитализираност на банките. Овој показател ја рефлектира капиталната позиција на банката земајќи го предвид нивото на ризик преземен во работењето. Согласно Базелската методологија за утврдување и пресметување на адекватноста на капиталот која е имплементирана во домашната супервизорска регулатива, стапката на адекватност на капиталот се пресметува како однос помеѓу гарантниот капитал и ризично пондерираната актива на банката.

Во Анекс бр. 4 е прикажана структурата на гарантниот капитал и графиконите на структурата на ризично пондерираната билансна и вонбилансна актива на банките во Република Македонија во периодот од 30.06.1997 - 31.12.2001 година.

Со состојба на 31.12.2001 година, гарантниот капитал на банките во Република Македонија изнесува 18.699 милиони денари и во однос на предходната година е задржан на речиси непроменето ниво. Од прегледот на структурата на гарантниот капитал, видно е дека доминантна компонента при утврдување на гарантниот капитал е акционерскиот капитал на банките кој произлегува од издадени обични и приоритетни акции. Банките

сѐ уште не ја користат правната можност за зголемување на својот гарантен капитал преку обезбедување на т.н. хибридни капитални инструменти и субординирани обврски, кои според базелската методологија се вклучени како компонента на дополнителниот капитал.

Ризично пондерираната актива со состојба на 31.12.2001 година изнесува 54.586 милиони денари, што е за 3.649 милиони денари повеќе во однос на крајот на декември 2000 година.

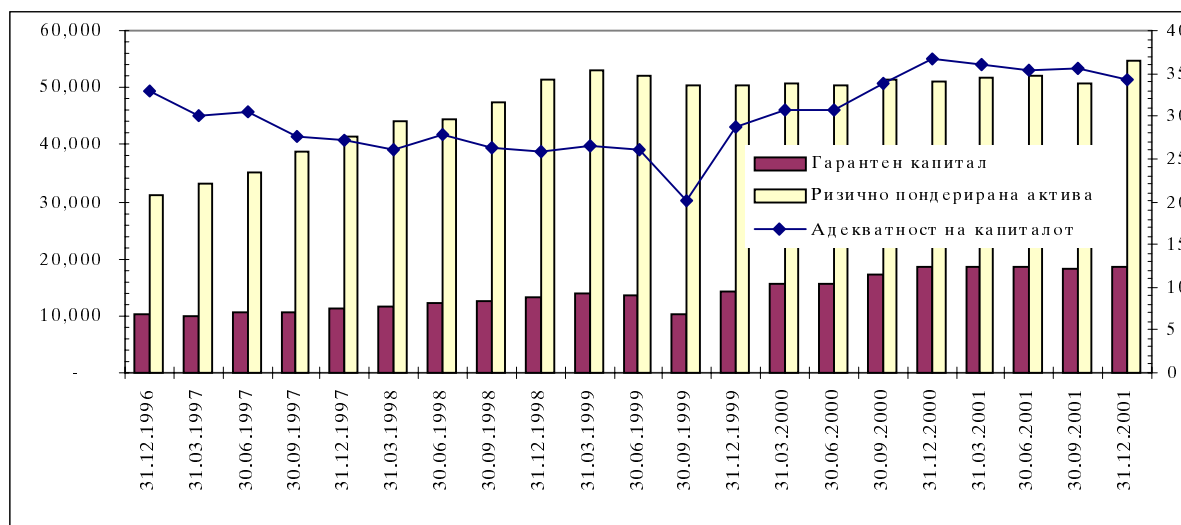
Од графиконот за структурата на ризично пондерираната билансна актива на банките во Република Македонија, може да се забележи дека со состојба на 31.12.2001 година, активните билансни позиции, во кои е инволвирано определено ниво на ризик, учествуваат со 43,9% во вкупната актива на банките, што воедно претставува најниско ниво остварено во анализираниот период. Ова се должи на зголемувањето на структурното учество на активата која има пондер 0%. Така, на 31.12.2001 година структурното учество на активата со пондер од 0% изнесува 34,3% и претставува највисоко ниво во анализираниот период. Од друга страна, на истиот датум, учеството на активните билансни позиции со ризичен пондер 100% го достигнува својот минимум од 38,4%. За илустрација, на 30.06.2001 година учеството на овие позиции изнесува 55,3%, а на 31.12.2000 година 44,2%. Овие структурни поместувања во ризично пондерираната билансна актива се одраз на структурните поместувања, односно зголемувањето на билансното работење на банките, особено изразено во последниот квартал од 2001 година. Како што и претходно беше споменато, зголемувањето на билансното работење на банките пред сѐ е резултат на значителен прилив на депозити на население во банките, кое на страната на активата се рефлектира во пораст на ликвидна актива, која согласно Базелската методологија за пресметка на ризично пондерирана билансна актива има ризичен пондер 0% или евентуално 20% (депозити кај домашни и странски банки).

Од графиконот за структурата на ризично пондерираната вонбилансна актива на банките во Република Македонија, може да се забележи дека во текот на 2001 година, учеството на ризичните вонбилансни позиции во вкупното вонбилансно работење на банките се намалува за 8 процентни поени. Ова главно се должи на намалувањето на позициите со ризичен пондер 100%, за сметка на зголемувањето на позициите со ризичен пондер 0%.

Просечната стапка на адекватност на капиталот на банките во Република Македонија, како однос меѓу гарантниот капитал и ризично пондерираната актива, на крајот на 2001 година, изнесува 34,3% и бележи намалување во однос на предходната година од 2,4 процентни поени. Притоа, стапката на адекватност на капиталот на двете најголеми банки изнесува 20,9% и во однос на просечната стапка на адекватност на капиталот на ниво на сите банки е помала за 13,4 процентни поени. Останатите банки имаат просечна стапка на адекватност на капиталот од 46,6% што е за 12,3 процентни поени повисока во однос на вкупниот просек.

Сите банки во Република Македонија го исполнуваат пропишаниот минимум на адекватност на капитал од 8%. Анализирано по поодделни банки, најниската стапка на адекватност на капиталот изнесува 19,8%, а највисоката 342,8%.

Графикон бр.8 - Движење на гарантниот капитал, ризично пондерираната актива и стапката на адекватност на капиталот

Врз основа на графиконот за движење на стапката за адекватност на капиталот во анализираниот период 31.12.1996 - 31.12.2001 година може да се издвојат три фази, во зависност од регистрираниот тренд кај овој показател. Имено, заклучно до 30.09.1999 година овој показател имаше благ тренд на опаѓање, кој од 33% колку што изнесуваше на 31.12.1996 година, се сведе на ниво од 20,2% на 30.09.2000 година, по што следеше пораст што се задржа до крајот на 2000 година кога го достигна нивото од 36,7%. Во текот на 2001 година, стапката на адекватност на капиталот се задржа на нивото од околу 35%.

2.3.2. Кредитен ризик

Една од основните оски на кои се потпира ликвидноста, профитабилноста и солвентната позиција на банките е квалитетот на нивната актива. Оттука, анализата на квалитетот на активата, а со тоа и анализата на кредитниот ризик со кој се соочуваат банките во Република Македонија, претставува мошне важен сегмент во вкупната анализа на перформансите на банкарскиот систем.

Заради доминацијата на класичните банкарски функции на интермедијација и ниското ниво на развиеност на финансиските пазари и инструменти, кредитниот ризик има најзначајна улога во дефинирањето на ризичниот профил на банките во Република Македонија.

Во текот на 2001 година, како последица на политичко-безбедносната криза во Република Македонија, дојде до зголемување на кредитниот ризик со кои се соочуваат банките. Со тоа беше прекинат позитивниот тренд на подобрување на показателот за квалитетот на активата забележан во текот на 2000 година кој значеше заздравување на банките од последиците од силниот екстерен шок предизвикан од косовската криза од 1999 година.

Имено, основните индикатори за квалитетот на кредитното портфолио на банките пресметани на 31.12.2001 година покажуваат тренд на влошување во текот на 2001 година. Анализата на квалитетот на активата, односно структурата и квалитетот на

кредитното портфолио на банките во Република Македонија направена врз основа на пресметаните показатели со состојба на 31.12.2001 година (Анекс 3) е дадена во продолжение на текстот.

Вкупната кредитна изложеност на банките во Република Македонија со состојба 31.12.2001 година изнесува 53.039 милиони денари и во споредба со 31.12.2000 година бележи зголемување од 4,8%. Ако се исклучи вонбилансната ризична изложеност, тогаш учеството на останатиот дел од кредитното портфолио во вкупната бруто актива на 31.12.2001 година изнесува 37,3%, што во споредба со 31.12.2000 година е намалување од 7,7 процентни поени. Ова намалување на структурното учество на кредитното портфолио во вкупната бруто актива на банките првенствено се должи на зголемувањето на вкупната актива, односно паричните средства на банките како резултат на порастот на депозитната база во процесот на замена на 12-те европски валути во евра.

Структурната анализа на кредитното портфолио покажува дека и во текот на 2001 година категоријата редовни кредити со своето учество од 57,9% (31.12.2001 година) останува негова доминантна компонента. После редовните кредити, во структурата на кредитното портфолио следуваат категориите: нефункционални кредити (19%), вонбилансна изложеност (17,6%), други побарувања (4,1%) и редовна камата (1,2%). Во однос на 31.12.2000 година, структурното учество на гореспоменатите категории е речиси непроменето.

Мошне значаен аспект на анализата на перформансите на кредитното портфолио е квантифицирањето на низа показатели за идентификација на пласманите на банките коишто носат повисок степен на ризичност и детерминираат неповолни перформанси на нивниот севкупен ризичен профил со свое неповолно влијание врз ликвидноста и солвентната позиција на банките.

Со состојба на 31.12.2001 година, вкупната кредитна изложеност во ризични категории В, Г и Д изнесува 17.892 милиони денари што претставува 95,7% од гарантниот капитал на банките во Република Македонија.

Меѓутоа, за да се согледа трендот на промена во квалитетот на кредитното портфолио на банките во текот на 2001 година, треба да се земе предвид вкупниот износ на побарувања класифицирани во ризична категорија Д подолго од два квартала кои се прекнижени во вонбилансна евиденција во текот на годината. Така, заедно со овој износ кој во текот на 2001 година изнесува 3.835 милиони денари, вкупната кредитна изложеност на банките на 31.12.2001 година изнесува 21.727 милиони денари. Со тоа, учеството на кредитната изложеност класифицирана во ризични категории В, Г и Д во вкупното кредитно портфолио на банките на 31.12.2001 година изнесува 38,2%, што во споредба со крајот на декември 2000 година претставува зголемување за 3,4 процентни поени. Доколку се земе гарантниот капитал како споредбена големина, показателот “вкупна кредитна изложеност во В, Г и Д/ гарантен капитал”, изнесува 116,2%. Влошувањето на показателот за 22 процентни поени во однос на 2000 година е резултат на апсолутниот пораст на пласманите во В, Г и Д за 4.113 милиони денари, наспроти речиси непроменетиот износ на гарантен капитал. Причината за стагнирањето на гарантниот капитал и покрај влезот на странски капитал и формирањето на две банки, е во искажаната загуба од 620,3 милиони денари на ниво на сите банки за 2001 година, која се рефлектира врз сопствените средства, а со тоа и на гарантниот капитал.

Доколку при анализата се земат предвид издвоените резервации за кредитната изложеност класифицирана во ризични категории В, Г и Д, се констатира дека непокриениот дел на овој сегмент од ризичната изложеност на банките изнесува 9.789

милиони денари, што претставува 17,2% од вкупното кредитно портфолио, односно 52,4% од гарантниот капитал на македонските банки на 31.12.2001 година. Ова покажува дека високиот кредитен ризик се релативизира со високото ниво на капитализираност на банките во Република Македонија. Односно, доколку се претпостави најлошо сценарио на целосна ненаплата на банкарските пласмани класифицирани во ризични категории В, Г и Д, тогаш загубите би се покриле со 52,4% од гарантниот капитал, што значи дека банките би останале во зоната на солвентното работење.

Во прегледот даден подолу, се содржани одредени показатели за квалитетот на кредитното портфолио на македонските банки од крајот на 1997 година па наваму³:

Преглед бр.10 - Показатели за квалитетот на кредитно портфолио на банките во Република Македонија

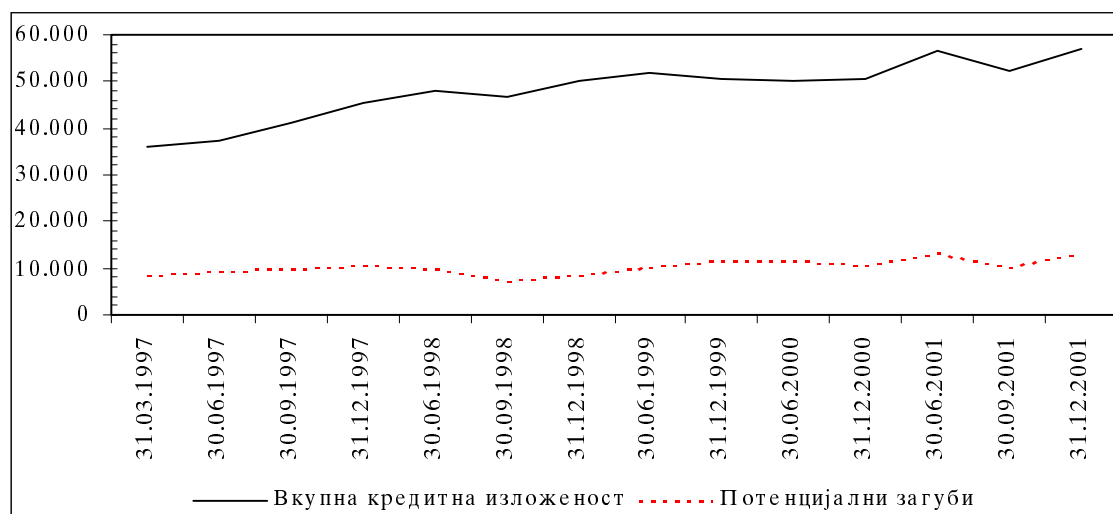
Показатели	во проценти					
	31.12.1997	31.12.1998	31.12.1999	31.12.2000	31.12.2001	31.12.2001*
% на В,Г,Д во вкуп. кред. излож.	35.6	32.9	41.3	34.8	33.73	38.2
% на Г,Д во вкуп. кред. изл.	24	17.27	25.1	22.7	18.85	24.3
% на В и Г во вкуп. кред. излож.	24.5	29.8	34.4	26.18	29.47	27.5
% на Д во вкуп. кред. излож.	11.1	3.1	7	8.6	4.3	10.7
% на ризичност (пош. заг./вк. излож.)	23.8	17.5	22.6	21.4	18.1	23.6
% на В,Г,Д во гарантен капитал	143	123.4	145.3	94.2	95.7	116.2
% на Г,Д во гарантен капитал	96.2	64.8	88.3	61.4	53.5	73.9
% на В и Г во гарантен капитал	98.5	111.7	120.8	70.8	83.6	83.6
% на Д во гарантен капитал	44.4	11.7	24.6	23.4	12.1	32.6
% на нешто В,Г,Д во гарантен капитал	60.9	70.5	74.6	43.6	52.4	52.4

Стапката на ризичност на кредитното портфолио на македонските банки која го покажува односот помеѓу пресметаните потенцијални загуби и вкупната кредитна изложеност, на 31.12.2001 година изнесува 23,6%, што одговара на ризична категорија В (25%). За споредба, овој показател на крајот на декември 2000 година изнесувал 21,4%, додека, пак, на крајот на декември 1999 година, 22,6%.

Од графиконот даден во продолжение може да се согледа движењето на кредитната изложеност и пресметаните потенцијални загуби на банките во периодот од крајот на 1997 година наваму.

³ Во анекс бр.3 е даден детален Преглед на одредени показатели за квалитетот на кредитното портфолио на банките во Република Македонија.

Графикон бр.9 - Движење на кредитната изложеност и пресметаниите потенцијални загуби на банките

Вкупната кредитна изложеност на банките во анализираниот период 31.12.1997 - 31.12.2001 година е зголемена за 11.623 милиони денари или за 25,7%. Во истиот период, идентификуваните потенцијални загуби во кредитното портфолио на банките се зголемуваат за 2.692 милиони денари или 25,0% и на 31.12.2001 година достигнуваат износ од 13.448 милиони денари.

При анализата треба да се има предвид дека идентификуваните потенцијални загуби на 31.12.2001 година не кореспондираат со издвоените резерви за потенцијални загуби содржани во агрегираниот биланс на македонските банки. Преку теренските надзори беа утврдени скриени загуби кои не рефлектираат во билансите на банките. Така, со состојба на 31.12.2001 година, неиздвоените резервации за потенцијални загуби (го вклучува и износот на непрокнижената нефункционална камата) се јавуваат кај 5 банки во вкупен износ од 97,5 милиони денари.

Имајќи ја предвид просечната стапка на ризичност на вкупното кредитното портфолио на банките од 23,6%, се констатира дека 5 банки се над просечното ниво, додека останатите банки имаат стапка на ризичност на кредитното портфолио која е пониска од просечно пресметаната на ниво на сите банки.

2.3.3. Ликвидносен ризик

Во текот на 2001 година, банките во Република Македонија се соочија со сериозни предизвици во однос на управувањето со ликвидносниот ризик. Како последица на кризните состојби во земјата кои условија неповолни екстерни фактори, во текот на првите три квартали од годината, беше прекинат трендот на јакнење на депозитниот потенцијал на банките, забележан во текот на 2000-та година. Под влијание на економски и психолошки фактори, вкупните депозити на банките во текот на првите три квартали од 2001 година покажаа значително намалување што создаде сериозни проблеми во одржување на ликвидноста на банкарскиот систем, како за банките така и за Народна банка на Република Македонија. Во услови на воена криза, зголеменото ниво на готови пари во оптек во текот на вториот и третиот квартал од годината, заедно со вообичаената преференција на економските субјекти, особено во кризни состојби, слободните парични средства да ги чуваат во цврста валута, доведе до зголемена

побарувачка на девизи на девизниот пазар и притисок врз курсот на денарот. Промените кои настанаа во условите во кои се спроведувааше макроекономската политика во земјата, условија редизајнирање на инструментите на монетарната политика на Народна банка на Република Македонија во текот на јуни 2001 година, со единствена цел, одржување на стабилноста на курсот на денарот, а со тоа и на вкупната макроекономска стабилност. Овие промени имаа значајни ефекти врз управувањето со ликвидносниот ризик кај банките, од аспект на инструментите што им беа на располагање за управување со ликвидноста. Ефикасното делување на редизајнираните инструменти на монетарната политика овозможи за еден релативно кус период, до септември 2001 година, да се стабилизираат притисоците на девизниот курс на денарот. Во текот на септември беше запрен трендот на континуирано намалување на депозитната база на македонските банки. Како резултат на постепената нормализација на економската состојба во државата и елиминирањето на притисоците врз курсот на денарот во текот на октомври, со цел поддршка на позитивните трендови во економијата, а согласно движењата на пазарот на пари, централната банка ги намали каматните стапки на благајничките записи и го зголеми степенот на колатерализираност на кредитите одобрени на аукција. Во текот на последниот квартал, а особено во декември, процесот на конверзија на валутите на земјите членки на ЕМУ во евро доведоа до интензивно динамизирање на порастот на вкупните депозити.

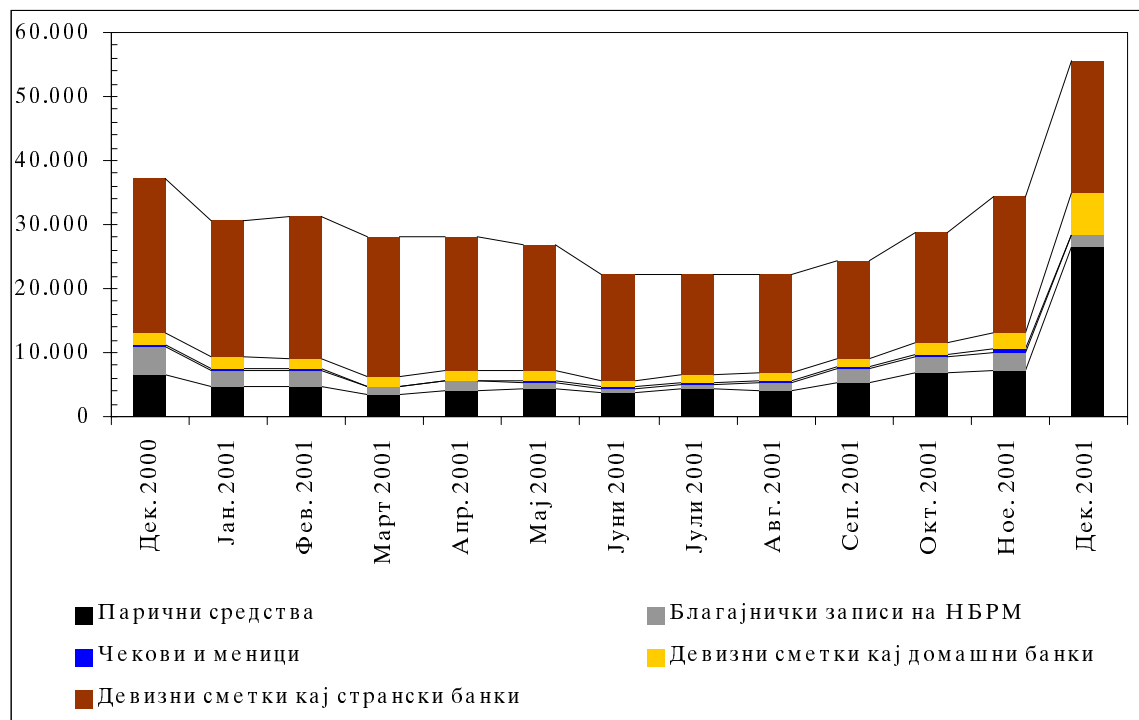
Анализата на ликвидносната позиција на банките во Република Македонија и инструментите за управување со ликвидносниот ризик во текот на 2001 година е дадена во продолжение на текстот.

Учеството на ликвидната актива⁴ во вкупната актива на банките на крајот на 2001 година изнесува 54,6% и во однос на крајот на претходната година е повисоко за 7,3 процентни поени. Просечното месечно учество на ликвидните средства во вкупната актива на банкарскиот систем во текот на годината изнесува 37,4%. Како резултат на воената криза и повлекувањето на депозитната база во текот на годината, учеството на ликвидната актива во вкупната актива осцилираше. Така, во текот на првите осум месеци од годината ликвидните средства на банките континуирано опаѓаа и во август достигнаа најниско ниво од 22.069 милиони денари или 30,9% од вкупната актива на банките. Во текот на последните четири месеци од годината, процесот на конверзија на девизните заштеди на валутите од ЕМУ во евра доведе до значаен пораст на девизните депозити по видување, што кај средствата се рефлектира пред сè во зголемување на готовите девизни парични средства и на девизните тековни сметки на комерцијалните банки кај Народна банка на Република Македонија, преку која најголемиот дел од банките ја вршеа физичката замена на ЕМУ валутите. Конверзијата на ЕМУ валутите во евра влијаеше и на значајни поместувања во структурата на ликвидната актива на банките во декември 2001 година кога беше депониран најголемиот квантум од девизни заштеди кај банките. Најзначајни позиции во ликвидната актива се девизните сметки на домашни банки кај странски банки и паричните средства. Така, просечното месечно учество на девизните сметки кај странски банки во структурата на ликвидната актива за првите единаесет месеци од годината изнесуваше 69%, а паричните средства просечно месечно учествуваа со 18%. Во текот на декември дојде до значајна структурна промена на ликвидните средства, со што паричните средства го зголемија своето учество во ликвидната актива на 48% пред сè како резултат на зголемувањето на готовите девизни парични средства, а за сметка на тоа девизните средства кај странски банки го намалија учеството во ликвидната актива на 37%. Останатите 15% од ликвидната актива се

⁴ Ликвидната актива ги опфаќа парични средства и салда кај Народна банка на Република Македонија, благајнички записи кај Народна банка на Република Македонија, краткорочните долговни хартии од вредност, краткорочните кредити и салда на сметките кај домашни и странски банки.

однесуваат на благајничките записи на Народна банка на Република Македонија запишани од страна на банките (3%) и девизните сметки кај овластени домашни банки (12%), од кои најзначаен дел кај Народна банка на Република Македонија.

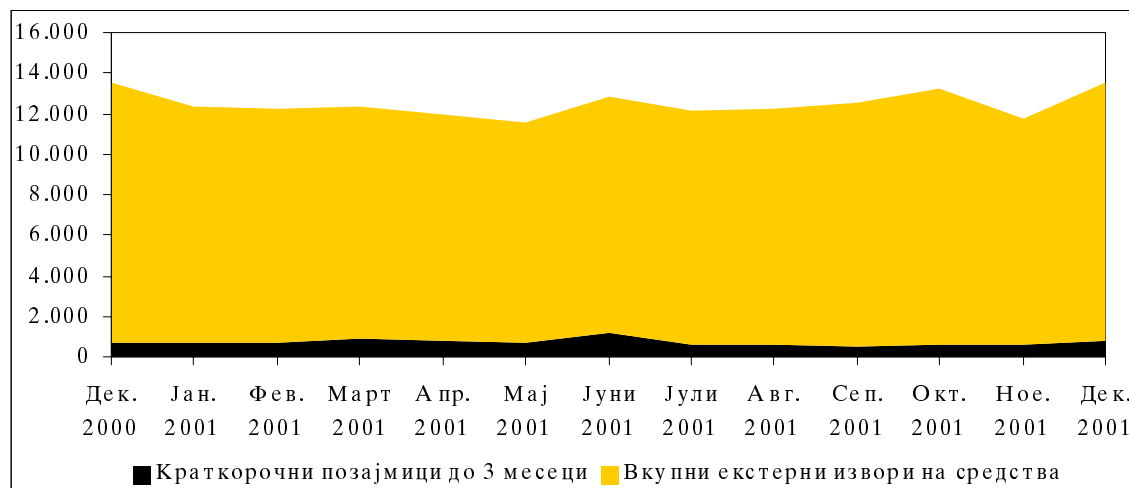
Графикон бр.10 - Движење на ликвидниот актив на банките во Република Македонија

Како резултат на психолошките фактори и опаѓачкиот тренд на економската активност на стопанските субјекти во земјата предизвикани од воената криза, во текот на првите осум месеци од годината беше забележано континуирано намалување на депозитната база на македонските банки. Така, вкупните депозити од 51.598 милиони денари колку што изнесуваа на крајот од 2000-та година, на крајот на август беа сведени на 39.196 милиони денари, односно структурно анализирано, го намалија своето учество во вкупните извори на средства на 54,9%. Најголем ефект врз влошувањето на ликвидноста на банките имаше повлекувањето на депозитите по видување кои нормално се најнепостојан, но воедно, и најголем сегмент по своето структурно учество во депозитната база (просечно месечно 62,3%) на македонските банки. Во текот на првите осум месеци од годината, депозитите по видување се намалија за 9.456 милиони денари или за 28,9% во однос на нивото на крајот од 2000-та година. Во текот на последните четири месеци од годината дојде до значителен пораст на депозитната база на банките како резултат на конверзијата на ЕМУ валутите во евра. Така, во овој период вкупните депозити на банките беа зголемени за 33.206 милиони денари или за 84,8%, од кои најголем дел, 21.130 милиони денари, се депонирани во текот на декември. Со тоа, вкупните депозити на банките на крајот од годината достигнаа ниво од 72.374 милиони денари. Структурно гледано, најголем дел од порастот на депозитната база се однесува на депозитите по видување. Така, 68,2% од депозитите депонирани во банките во текот на последните месеци се депозити по видување. Овие движења условиле депозитите по видување да имаат 63,4%, односно доминантно учество во структурата на вкупните депозити. Порастот на најнепостојаниот дел од депозитната база, кој може да се одлее од банките во секој момент, беше една од причините што во текот на декември 2001 година и првите месеци од 2002 година најголем дел од прибраните депозити банките ги

држат како готови ликвидни парични средства или средства на тековните девизни сметки кај странски или домашни овластени банки.

Графикон бр.11 - Учество на крајкорочниите во вкупниите екстерни извори на средства

Осцилациите на депозитната база во текот на годината предизвикаа потреба од континуирано користење на краткорочните екстерните извори на средства во управувањето со ликвидноста од страна на банките. Екстерните извори на средства во текот на 2001 година во вкупните обврски на банките просечно учествуваа со 20,4% месечно. Како резултат на големиот пораст на депозитната база на банките, на крајот на 2001 година, екстерните извори на средства го намалија своето структурно учество во вкупните обврски на 14,6% односно за 5,7 процентни поени во однос на крајот од минатата година. Учеството на краткорочните позајмици од банки за одржување на денарската ликвидност во вкупните екстерни извори на средства се менуваше од месец во месец во текот на 2001 година. Овие позајмици највисоко ниво достигнаа во јуни, односно во периодот на ескалација на безбедносната состојба во државата, кога банките се соочија со најголеми повлекувања на депозитите. На крајот од јуни овие позајмици изнесуваа 1.051 милион денари или 9% од вкупните екстерни извори на средства. Во текот на втората половина од годината учеството на овие извори на средства во вкупните екстерни извори на средства се движеше во рамките помеѓу 3% и 4%, а во декември се зголеми на 5,6%.

Друг елемент што влијаеше негативно врз ликвидната позиција на македонските банки во текот на 2001 година е влошениот квалитет на кредитните портфолија, пред сè како резултат на високиот кредитен ризик кој произлезе од влошената безбедносна состојба во државата. Влошената безбедносна состојба во текот на 2001 година негативно се рефлектира на економската активност на стопанските субјекти, што кај банките се одрази врз наплативоста на достасаните побарувања по камати и главници, односно на зголемување на нефункционалните побарувања. Така, во текот на 2001 година нефункционалните кредити се зголемија за 1.892 милиони денари, а сторнираниот приход по основ на редовна камата која во текот на годината доби нефункционален статус изнесува 2.087 милиони денари. Од аспект на ризичноста на кредитното портфолио, показателот за лошите пласмани во вкупната кредитна изложеност, имајќи ги предвид искнижените побарувања на вонбилансна евиденција согласно Одлуката за супервизорски стандарди за регулирање на достасаните, а ненаплатени побарувања на банките и штедилниците, се зголеми за 3,4 процентни поени

во однос на 2000-та година, односно достигна ниво од 38,2% од вкупната кредитна изложеност. Намалените парични приливи од кредитното портфолио, заедно со осцилациите на депозитната база влијаеја на тоа банките да се соочат со сериозни проблеми во планирањето и управувањето со ликвидноста во текот на годината, односно ликвидните “гепови” да ги задоволуваат преку користење на релативно скапи краткорочни екстерни извори на средства.

Со цел да се одржи стабилноста на девизниот курс на денарот кој и понатаму останува номинално сидро на монетарната политика, во текот на првите шест месеци од годината Народна банка на Република Македонија презеде соодветни мерки за стабилизирање на курсот на националната валута, кои се рефлектираа врз обемот на активностите на банките. Во оваа насока, Народна банка на Република Македонија дејствуваше преку задоволување на побарувачката со интервенции на девизниот пазар, а истовремено ја редуцира денарската ликвидност преку редизајнирање на инструментите на монетарната политика.

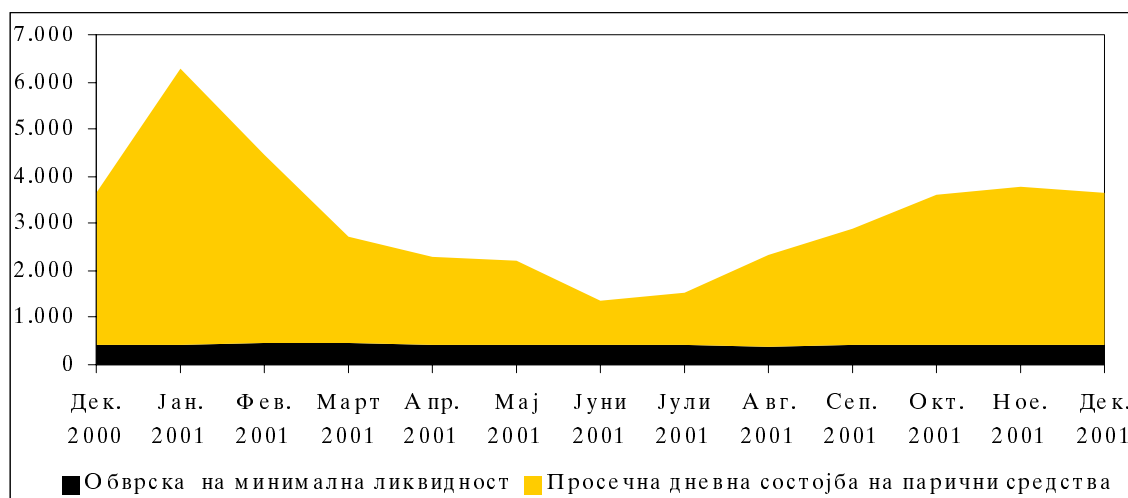
Во текот на вториот квартал од 2001 година, Народна банка на Република Македонија изврши двојно зголемување на обврската за издвојување на задолжителна резерва со цел да се повлече вишокот ликвидни средства, а во функција на намалување на притисокот врз девизниот курс на денарот.

Во текот на 2001 година се намали просечниот износ на парични средства коишто банките го одржуваа над обврската за минимална ликвидност во текот на претходната година. Така, вишокот средства над обврската за минимална ликвидност од 2.850 милиони денари колку што изнесуваше на крајот на 2000-та година, во јуни 2001 година беше сведен на 481 милион денари. Во текот на втората половина од годината, а особено во четвртиот квартал, просечниот износ на ликвидни средства над обврската за минимална ликвидност се врати на приближно истото ниво од крајот на 2000-та година и со состојба на 31.12.2001 година изнесуваше 2.790 милиони денари.

Преглед бр.11 - Исполнување на обврската за задолжителна резерва

во МКД (000,000)								
2001 год.	Просечна обврска за издвојување на задолжителна резерва	Просечно салдо на задолжителна резерва	Просек на искористена задолжителна резерва	Просечен процент на искористување на задолжителна резерва	Просечен кумулативен износ на извоена задолжителна резерва	Просечен износ на извоена задолжителна резерва	Просечен процент на извоена задолжителна резерва за месец	Просечен вишок/ (недостаток) на извоени средства на задолжителна резерва
Јануари	1.362	1.723	119	8,36	21.795	1.995	140,01	6.265
Февруари	1.501	1.433	231	15,70	22.210	1.601	106,86	2.099
Март	1.513	1.572	171	11,32	20.562	1.588	104,97	1.033
Април	1.475	1.735	82	5,58	22.136	1.746	118,51	2.600
Мај	1.508	1.543	172	11,60	20.126	1.608	108,48	1.673
Јуни	1.812	1.587	390	20,85	22.491	1.700	95,40	- 738
Јули	1.811	1.785	314	16,88	22.416	1.682	93,28	- 2.448
Август	1.695	1.919	95	5,63	22.744	1.913	112,85	2.376
Септември	1.699	2.170	64	3,77	22.470	2.203	129,54	4.224
Октомври	1.765	1.852	221	12,50	22.357	1.802	102,51	2.504
Ноември	1.791	1.924	156	8,73	20.889	1.928	107,70	1.419
Декември	1.813	1.984	182	10,02	22.009	2.037	112,33	2.139
просек за 2001-ва година	1.645	1.769	183	11	21.850	1.817	111	1.929

Графикон бр.12- Исполнување на обврската за минимална ликвидност

Во текот на мај 2001 година, Народна банка на Република Македонија отпочна со примената на “тендер на износи” на благајнички записи, при што каматната стапка беше за неколку процентни поени повисока од каматната стапка остварена на Пазарот на пари. Покрај оваа мерка, со цел да се зголеми атрактивноста на благајничките записи, на почетокот на јуни 2001 година Народна банка на Република Македонија започна да одржува секојдневни аукции на благајнички записи со диференцирани рокови и каматни стапки на кои можат да се јават и други економски субјекти со посредство на комерцијалните банки. Така, Народна банка на Република Македонија ги нудеше следните рочности и каматни стапки:

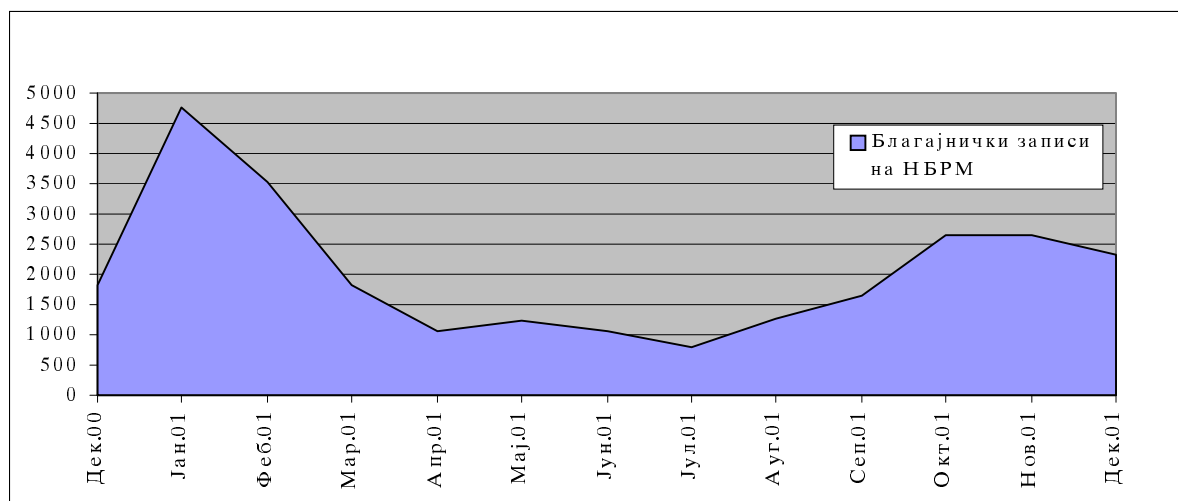
- три дена - каматна стапка од 13%;
- седум дена - каматна стапка од 14%
- четиринаесет дена - каматна стапка од 14%; и
- дваесет и осум дена - каматна стапка од 15%

Истовремено, Народна банка на Република Македонија ја зголеми транспарентноста преку публикување на понудата на овој инструмент во јавните медиуми, овозможувајќи им на нефинансиските правни лица и физички лица да запишуваат благајнички записи на Народна банка на Република Македонија преку комерцијалните банки. Основната интенција на промените кај овој инструмент беше да се повлече вишокот ликвидни средства кои вршеа притисок на девизниот пазар, во услови кога банките не реагираа на зголемувањето на каматните стапки, што беше една од мерките на монетарната политика.

Каматната стапка на благајничките записи на Народна банка на Република Македонија со рок на достасување од 28 дена, на крајот на јуни 2001 година беше зголемена на 20% на годишно ниво. Во услови на намалена ликвидност на банките, просечниот износ на запишаните благајнички записи на банките кај Народна банка на Република Македонија во јули 2001 година беше сведен на најниско ниво од 800 милиони денари. Во текот на втората половина од годината, а особено во текот на последниот квартал, со стабилизирањето на ликвидносната позиција на банките што се должи пред сè на порастот на депозитната база, дојде до повторно зголемување на средствата кои банките ги држат пласирани во благајнички записи кај Народна банка на Република

Македонија. Во почетокот на септември Народна Банка на Република Македонија престана да нуди благајнички записи со рочност од 3 дена, а во текот на октомври ги намали каматните стапки на благајничките записи со рочност од седум и четиринаесет дена од 14% на 11%, а на благајничките записи со рочност од дваесет и осум дена од 20% на 17%, а во ноември на 15% на годишно ниво. Во декември 2001 година, просечниот износ на запишани благајнички записи изнесува 2.323 милиони денари или 503 милиони денари повеќе во однос на просекот во истиот период од минатата година.

Графикон бр.13 - Просечен износ на благајнички записи на Народна банка на Република Македонија запишани од страна на банкиите

Особено значење во управувањето со ликвидноста на банките има Пазарот на пари, преку кој банките пласираат дел од вишокот на слободни парични средства. Во услови на намалена ликвидност на банкарскиот систем во текот на првите три квартали од 2001 година побарувачката на средства на Пазарот на пари беше повисока во однос на понудата, што имплицира континуиран пораст на каматните стапки на овие средства. Тоа се должеше на недостигот од финансиски средства што се нудат на Пазарот на пари, детерминиран од воздржаноста на банките да пласираат средства на овој пазар како резултат на неможноста за прецизно планирање на ликвидноста во услови на висок степен на непостојаност на депозитната база. Просечната пондерирана каматна стапка остварена на Пазарот на пари во септември достигна највисоко ниво во текот на годината, односно изнесуваше 19,34% или 9,65 процентни поени повеќе од нивото остварено во декември минатата година.

Порастот на каматните стапки на пазарот на пари имплицира намалување на просечниот износ на средства што ги користат банките преку оваа институција. Во текот на септември 2001 година е остварен најнизок просечен износ на користени средства на Пазарот на пари од 108 милиони денари, при просечна реализација од 654 милиони денари. Во текот на последниот квартал од годината, со стабилизирањето на ликвидносната позиција на банките, дојде до постепено усогласување на понудата и побарувачката на Пазарот на пари, што доведе до постепено намалување на каматната стапка. Така, во текот на ноември, просечната пондерирана каматна стапка остварена на Пазарот на пари изнесуваше 13,5%, а во текот на декември 11,9%.

Преглед бр.12 - Просечен износ на средствa користиени преку Пазар на пари

во МКД (000,000)

	понуѓа	побарувачка	реализација	просечен износ на средствa користиени на Пазар на пари	пондерирана каматна стапка (%)
просек за 2000-та година	2.066	1.861	1.663	345	9,69
Јануари - 2001	1.344	1.032	1.012	245	7,21
Февруари	2.166	2.228	1.943	329	7,39
Март	2.177	2.577	2.073	339	8,08
Април	1.758	1.805	1.597	273	9,29
Мај	1.879	2.471	1.789	253	10,87
Јуни	1.136	2.852	1.115	152	13,81
Јули	581	1.347	581	136	15,83
Август	776	1.049	746	144	18,44
Септември	670	1.020	654	108	19,34
Октомври	1.141	1.412	1.067	146	18,55
Ноември	1.836	1.679	1.615	249	13,49
Декември	2.477	2.644	2.323	238	11,92
просек за 2001-ва година	1.495	1.843	1.376	218	13

Влошената ликвидносна позиција на банките имплицира зачестена употреба на инструментите за обезбедување на ликвидност во крајна инстанца, како инструменти за финансирање на ликвидните дефицити на банките. Во насока на усогласување со целите и задачите на редизајнираната монетарна политика, Народна банка на Република Македонија изврши модифицирање на ломбардните кредити и на девизните свопови.

Во текот на вториот квартал од 2001 година, Народна банка на Република Македонија изврши двојно зголемување на каматните стапки на ломбардниот кредити, прво на 19%, а потоа на 23% на годишно ниво, со цел истата да биде усогласена со останатите каматни стапки, а во исто време, го намали рокот на користење на ломбардниот кредит од 10 на 5 дена во текот на месецот. Исто така, во текот на јуни се зголеми и степенот на колатерализираност на ломбардните кредити на 55% од номиналната вредност на заложените хартии од вредност. Заострувањето на условите за користење на ломбардните кредити беше со цел да се овозможи нивно рационално користење од страна на банките (само во крајна инстанца).

Во текот на последниот квартал од годината, иако ликвидноста на банкарскиот систем беше на задоволително ниво, повремениите осцилации во ликвидносна позиција на поодделните банки предизвикаа користење на ломбардните кредити како инструмент за управување со ликвидноста од крајна инстанца.

Преглед бр.13 - Ломбардни кредити одобрени од страна на Народна банка на Република Македонија

во МКД (000,000)

<i>2001 год.</i>	<i>Број на банки</i>	<i>Износ на користен ломбарден кредит</i>	<i>Денови на користење</i>	<i>Пондерирана капацитетна стапка на годишно ниво</i>
<i>Јануари</i>	<i>1</i>	<i>97</i>	<i>1</i>	<i>17,5</i>
<i>Февруари</i>	<i>2</i>	<i>152</i>	<i>2</i>	<i>17,5</i>
<i>Март</i>	<i>2</i>	<i>378</i>	<i>7</i>	<i>17,5</i>
<i>Април</i>		<i>-</i>		
<i>Мај</i>	<i>2</i>	<i>14</i>	<i>2</i>	<i>17,5</i>
<i>Јуни</i>	<i>4</i>	<i>992</i>	<i>15</i>	<i>22,9</i>
<i>Јули</i>	<i>2</i>	<i>1.447</i>	<i>7</i>	<i>23,0</i>
<i>Август</i>	<i>1</i>	<i>1.089</i>	<i>3</i>	<i>23,0</i>
<i>Септември</i>	<i>3</i>	<i>2.785</i>	<i>4</i>	<i>23,0</i>
<i>Октомври</i>	<i>3</i>	<i>2.996</i>	<i>7</i>	<i>23,0</i>
<i>Ноември</i>	<i>3</i>	<i>1.268</i>	<i>4</i>	<i>23,0</i>
<i>Декември</i>	<i>2</i>	<i>1.840</i>	<i>5</i>	<i>23,0</i>

Во насока на усогласување со целите на монетарната политика, Народна банка на Република Македонија во текот на јуни изврши редизајнирање и на девизниот своп, како инструмент во крајна инстанца. Користењето на овој инструмент се ограничи на 5 дена во текот на месецот, а користењето е дозволено само доколку банките, според последниот извештај за девизна позиција, се под или на пропишаниот девизен минимум.

Преглед бр.14 - Свој трансакции на банките со Народна банка на Република Македонија

во МКД (000,000)

<i>2001 год.</i>	<i>Број на банки</i>	<i>Пондерирана просечна месечна состојба на одобрени СВОП трансакции со НБРМ на аукција</i>	<i>Број на банки</i>	<i>Пондерирана просечна месечна состојба на одобрени СВОП билатерални трансакции со НБРМ</i>
<i>Јануари</i>		<i>0</i>	<i>4</i>	<i>35</i>
<i>Февруари</i>	<i>2</i>	<i>19</i>	<i>8</i>	<i>32</i>
<i>Март</i>	<i>4</i>	<i>152</i>	<i>4</i>	<i>22</i>
<i>Април</i>		<i>-</i>	<i>2</i>	<i>36</i>
<i>Мај</i>		<i>-</i>	<i>5</i>	<i>27</i>
<i>Јуни</i>	<i>2</i>	<i>13</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
<i>Јули</i>	<i>2</i>	<i>15</i>	<i>1</i>	<i>678</i>
<i>Август</i>				
<i>Септември</i>				
<i>Октомври</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>1</i>	<i>300</i>
<i>Ноември</i>				
<i>Декември</i>				

На почетокот на август 2001 година започна последната фаза од реформата на платниот систем во Република Македонија, односно воведување на RTGS системот и процесот на миграција на сметките на правните лица од Заводот за платен промет кај комерцијалните банки. Реформата на платниот систем заврши на крајот од 2001 година.

Со воведувањето на новиот платен систем, Народна банка на Република Македонија вовела нова можност, дозволено пречекорување (intraday credit- обезбеден

со државни обврзници и благајнички записи на Народна банка на Република Македонија во процент еднаков како и кај ломбардните кредити) со цел да се олеснат плаќањата на банките. Промените во платниот промет и селењето на дел од депозитите на јавниот сектор кај комерцијалните банки доведе до потреба од редизајнирање на инструментот задолжителна резерва, што беше спроведено во текот на првиот квартал од 2002 година. Со воведувањето на новиот платен систем, на банките им се овозможи многу подобро следење на средствата на своите депоненти, што треба да влијае во насока на подобрување на планирањето и управувањето со ликвидноста.

2.3.4. Анализа на профитабилноста на банките во Република Македонија и оценка на нивната ефикасност

2.3.4.1. Структура на билансот на успех

На крајот од 2001 година, банките во Република Македонија на агрегатно ниво, прикажаа негативен финансиски резултат во износ од 620,3 милиони денари. Од вкупно 21 банка во Република Македонија, со состојба на 31.12.2001 година, 17 банки прикажаа позитивен финансиски резултат, додека 4 банки прикажаа негативен финансиски резултат. Притоа, ако се апстрахира прикажаниот негативен финансиски резултат кај една банка, банките во Република Македонија на агрегатно ниво би прикажале позитивен финансиски резултат на приближно исто ниво како минатата година.

Причините за прикажаниот негативен финансиски резултат на крајот од 2001 година, можат да се идентификуваат преку структурна и споредбена анализа на агрегираниот биланс на успех презентирани во Анекс бр.2 од овој извештај.

Вкупните **каматни приходи** на банките на крајот од 2001 година изнесуваа 4.483 милиони денари, што споредено со прикажаните вкупни каматни приходи на крајот од 2000-та година, претставува намалување за 682,2 милиони денари или за 13,2%. Структурната анализа на каматните приходи во анализираниот период упатува на констатација дека евидентираното намалување се должи на намалувањето на каматните приходи од претпријатија за 403,8 милиони денари или за 9,7%, како и на порастот на сторнираните приходи по основ на нефункционална камата за 422,5 милиони денари или за 32,4%, како доминантни категории во рамките на вкупните каматни приходи. Намалувањето на каматните приходи од претпријатија е детерминирано од следните причини:

- Скромната кредитна активност на банките во текот на 2001 година. Со состојба на 31.12.2001 година, бруто пласманите изнесуваа 38.310 милиони денари, што во споредба со состојбата на 31.12.2000 година значи пораст за само 1.565 милиони денари или за 4,3%. Тоа укажува на фактот дека банките и понатаму покажуваат воздржаност во одобрувањето кредити поради неповолните политичко-безбедносни и економски услови во земјата во текот на 2001 година;
- Промената во стратегијата на ликвидносното управување на банките во правец на поголемо држење на слободни ликвидни средства. Овој тренд, кој започна во септември 2001 година, беше значително интензивираан во декември 2001 година. Ваквата состојба, покрај на вообичаените сезонски фактори кои се манифестираат на крајот од годината, се должи и на одредени вонредни фактори, како воведувањето на еврото, односно готовинската конверзија на германските марки и другите европски валути во денари и реформата на платниот промет;
- Трендот на пораст на запишаните благајнички записи, што се должи на зголемувањето на каматните стапки и помалиот ризик на инвестирање во овие

хартии од вредност во однос на пласирањето средства кај претпријатија и население. Така, просечниот месечен износ на запишани благајнички записи за 2001 година изнесува 2.070 милиони денари, што е за 1.126 милиони денари повеќе во однос на просечниот месечен износ за 2000-та година.

- Трендот на намалување на номиналните активни каматни стапки на банките во последниот квартал од 2001 година, како резултат на респонзивноста на каматната политика на банките на нормализираните општи услови за стопанисување, подобрената ликвидност, како и намалувањето на каматните стапки на пазарот на пари, каматните стапки на благајничките записи на НБРМ. Но, треба да се напомене дека и покрај ваквиот тренд, просечната пондерирана активна каматна стапка за 2001 година е минимално повисока во однос на 2000-та година, што упатува на заклучок дека намалувањето на каматните приходи беше пред сè детерминирано од воздржаната кредитна активност.

Порастот на сторнираните приходи по основ на нефункционална камата е последица на несоодветната книговодствена евиденција на побарувањата по основ камата која има третман на нефункционална (на сметките за редовни побарувања), и издвојувањето на посебна резерва за неа кај една банка, како и извршеното соодветно прекнижување по укажувањето од страна на Народна банка на Република Македонија во текот на март 2001 година. Покрај тоа, порастот на сторнираните приходи се должи и на трендот на благо влошување на квалитетот на кредитното портфолио на банките.

Структурната анализа на каматните приходи упатува на доминантно учество на каматните приходи од претпријатија од 60,6% во рамките на бруто каматните приходи. За споредба, тоа учество со состојба на 31.12.2000 година изнесувало 64,4%, односно 79,5% со состојба на 31.12.1999 година.

Вкупните **камајни расходи** на банките на крајот од 2001 година изнесуваа 2.625 милиони денари и во споредба со каматните расходи прикажани на крајот од 2000-та година, бележат пораст за 53 милиони денари или за 2,1%. Во услови на континуиран тренд на намалување на пасивните каматни стапки, минималниот пораст на каматните расходи се должи на фактот што депозитната база на банките во Република Македонија во текот на 2001 година, бележи интензивен пораст само во последниот месец од 2001 година поради конверзијата во евра. Со состојба на 31.12.2001 година, во структурата на каматните расходи како и на 31.12.2000 година, доминантни ставки се каматните расходи на претпријатија (38,6%) и каматните расходи на население (30,9%). Структурно анализирано, најголеми промени се евидентирани кај каматните расходи од население, кои на 31.12.2001 бележат зголемување за 179 милиони денари или за 28,3% во споредба со 31.12.2000 година. Адекватно на порастот на расходите од население, пораст бележат и премиите за осигурување на депозити за 45 милиони денари или за 42,5%, што е врзано со порастот на депозити од население. Од друга страна, каматниот расход од банки се намалува за 169 милиони денари или за 71,7%, поради намалувањето на вкупните депозити од банки за 52%, како и поради трендот на опаѓање на просечната пондерирана каматната стапка на пазарот на пари во последниот квартал од 2001 година.

Како резултат на движењето на вкупните каматни приходи и вкупните каматни расходи прикажаниот **нејо камајен приход** на банките во Република Македонија изнесува 1.858 милиони денари на крајот од 2001 година, и во споредба со крајот на 2000-та година е намален за 736 милиони денари или за 28,4%.

Нејо резервациите за потенцијални загуби на 31.12.2001 година изнесуваа 2.542 милиони денари и споредено со 31.12.2000 година, бележат намалување за 13%. Меѓутоа, ова намалување не е резултат на подобрени перформанси на кредитното портфолио на банките, туку се работи за несоодветно сметководствено прикажување на побарувањето

по нефункционална камата кај една банка, во износ од 361 милион денари (споменато погоре во текстот). Доколку при анализата се апстрахира сметководственото прекнижување на овој износ, се доаѓа до констатацијата дека нето резервациите на крајот на 2001 година се намалени само за 0,7%, во однос на истиот период од претходната година.

Нејто камајниот приход по резервации на 31.12.2001 година е негативен и изнесува 684 милиони денари. Доколку се земат предвид и неиздвоените резерви за потенцијални загуби (вклучувајќи ја и дополнително утврдената нефункционална камата) во износ од 97,5 милиони денари, идентификувани преку теренските супервизорски контроли кои не се прикажани во билансот на успех, тогаш нето каматниот приход достигнува негативен износ од 781,5 милиони денари.

Негативниот финансиски резултат на банките остварен од вршењето на нивната основна функција (интермедијација помеѓу финансиски суфицитарните и финансиски дефицитарните економски субјекти) со вкalkулирани расходи по основ на потенцијални загуби за кредитен ризик, е показател за исклучително ниската ефикасност на банките во однос на алокацијата на скудните финансиски ресурси. Тоа пред сè се должи на влошената безбедоносно - политичка состојба во земјата во 2001 година и негативните ефекти од истата врз сите сектори во економијата. Во крајна линија, негативниот нето каматен приход по резервации е основна причина за прикажаниот негативен финансиски резултат од работењето на банките на агрегатно ниво во анализираниот период. Притоа, понатамошната анализа покажува дека приходите кои во текот на 2001 година банките ги оствариле по други основи, во целост ги покриваат општите и административни трошоци, како и евидентираниите други расходи, при што е остварена позитивна разлика од 170 милиони денари што влијае кон минимално намалување на негативниот нето каматен приход по резервации.

Оттука, може да се заклучи дека финансискиот резултат на банките во Република Македонија за 2001 година е детерминиран од извршувањето на класичните банкарски работи, наспроти состојбата на 31.12.2000 и 31.12.1999 година, кога прикажаните вонредни приходи, како приходи од инцидентен карактер, се единствената причина за прикажните позитивни финансиски резултати. Меѓутоа, ако се земат предвид неиздвоените резерви за потенцијални загуби (вклучувајќи ја и дополнително утврдената нефункционална камата) идентификувани преку непосредните надзори, кои не се прикажани во билансот на успех, тогаш финансискиот резултат за 2000-та година би се преполовил, додека финансискиот резултат за 1999-та година би бил негативен.

Со состојба на 31.12.2001 година, остварените приходи по основ на провизии, дивиденди, хартии од вредност, капитални добивки, курсни разлики и други приходи изнесуваа 4.808 илјади денари, што е за 725 милиони денари, односно за 13,1% помалку во однос на истиот период минатата година. Структурно гледано, најголемо учество од 37,5% имаат нето приходите од провизии, а по нив следат другите приходи со 34,5%⁵, како приходи од инцидентен карактер кои по својата природа не ги отсликуваат реалните перформанси на профитабилноста на банките во Република Македонија. За споредба, со состојба на 31.12.2000 година, во рамките на вкупните други приходи (нето приходи од провизии, дивиденди, хартии од вредност, курсни разлики и други приходи), доминантно учество имаат другите приходи со 54,9%, а по нив следат нето приходите од провизии со 33,7%.

⁵ Во контекст на претходно споменатата несоодветна книговодствена евиденција, кај една банка, во исто време вонредните приходи непотребно се зголемени за 361 милиони денари, со што категоријата други приходи наместо 2.020 милиони денари, би изнесувала 1.659 милиони денари.

Со состојба на 31.12.2001 година, во рамките на другите расходи, општите и административните трошоци имаат доминантно учество со 76%, како и на 31.12.2000 година (77,6%). Вкупниот износ на оваа категорија расходи на 31.12.2001 година изнесува 3.525 милиони денари, што споредено со истиот период во 2000-та година е зголемување за 14,3%. Во рамките на оваа категорија, како и во претходните две години, највисоко структурно учество од 55,8% имаат расходите за плати.

2.3.4.2. Показатели за профитабилноста и ефикасноста на банките

Второто ниво на анализа на профитабилноста на банките во Република Македонија и оценката на нивната ефикасност е пресметката и анализата на основните показатели кои ги рефлектираат перформансите на овие два аспекта од работењето на банките.⁶ Во услови на прикажана загуба, истите само ги потврдуваат негативните перформанси на профитабилност на банките во Република Македонија.

Во продолжение е даден преглед на показателите за профитабилност и ефикасност за два споредбени периода:

Преглед бр.15 - Показатели за профитабилност и ефикасност на банките во Република Македонија

Показател	31.12.2000	31.12.2001
Стапка на поврат на активата (ROAA)	0,8%	-0,66%
Стапка на поврат на капиталот (ROAE)	3,8%	-3,24%
Оперативни трошоци/вкупно остварени приходи	0,83	1,12
Трошоци за плати/ вкупно остварени приходи	0,39	0,48
Резервации за потенцијални загуби/ нето каматен приход	1,13	1,37
Каматна маргина	7,7	9,43
Вкупен број на вработени (банки и штедилници)	3.918	4.332
Прикажан финансиски резултат/вкупен број на вработени (во милиони денари)	0,2	-0,14
Вкупна нето активна/вкупен број на вработени (во милиони денари)	21,5	24,9

Од прегледот може да се заклучи дека сите показатели бележат надолан тренд што упатува на влошена профитабилност и ефикасност на банките во Република Македонија, во текот на 2001 година. Исклучок е последниот показател кој бележи нагоран тренд, односно генерирање на поголем износ на актива по вработен.

Негативниот финансиски резултат, кој на 31.12.2001 година го прикажаа банките во Република Македонија на агрегатно ниво, резултира со негативни вредности на показателите за стапката на поврат на активата (ROAA) и стапката на поврат на капиталот (ROAE). Показателот (ROAA) укажува дека во текот на 2001 година 100 единица актива на банките во Република Македонија генерираат 0,66 единици загуба, додека показателот (ROAE) укажува дека 100 единици капитал на банките во Република

⁶ Пресметките се направени врз основа на прикажаните билансни големини од агрегираниот биланс на успех на банките во Република Македонија, без да се земат предвид неприкажаните расходи врз основа на дополнително утврдени резервации за потенцијални загуби и дополнително утврдена нефункционална камата.

Македонија генерираат 3,24 единици загуба. Ако при пресметката на претходните два показатели се апстрахира прикажаниот негативен финансиски резултат кај една банка, на агрегатно ниво банките во Република Македонија би прикажале позитивен финансиски резултат, што детерминира позитивни вредности на показателите за стапката на поврат на активата (ROAA - 1,13%) и стапката на поврат на капиталот (ROAE - 4,40%).

Неефикасност на банките се констатира и преку односот: оперативни трошоци / вкупно остварени приходи. На 31.12.2001 година овој показател изнесува 1,12 што споредено со 31.12.2000 година упатува на пораст на оперативните трошоци за 0,29 денари. Показателот значи дека за остварување на 1 денар приход на банките во Република Македонија во текот на 2001 година било потребно да се направат 1,12 денари оперативни трошоци. Притоа, во истиот период, за остварување на 1 денар приход било потребно да се направат 0,48 денари трошоци за плати, што значи зголемување на трошоците за плати за 0,09 денари во споредба со состојбата на 31.12.2000 година.

Односот меѓу расходите направени за издвојување резервации за потенцијални загуби и нето каматниот приход изнесува 1,37, што во споредба со 31.12.2000 година претставува зголемување на расходите за резервации за кредитни загуба за 0,24 денари. Овој показател покажува негативна маргина на остварување на нето каматен приход, односно за остварување на 1 денар нето каматен приход во текот на 2001 година, банките во Република Македонија било потребно да направат 1,37 денари расходи врз основа на резервации за покривање на кредитниот ризик на направените пласмани.

Во текот на 2001 година, номиналните пондерирани годишни активни каматни стапки на депозитните банки во просек изнесуваа 19,35% (0,45 процентни поени повисоки во споредба со 31.12.2000 година), додека номиналните пондерирани пасивни каматни стапки беа на ниво од 9,92% (или 1,28 процентни поени пониски во споредба со 31.12.2000 година). Ваквите движења на каматните стапки за последица имаат зголемување на каматните маргини од 7,7 за 2000-та година на 9,43 за 2001 година. Високите каматни маргини, споредено со другите економии во транзиција каде што тие се движат меѓу 3-5 процентни поени, упатуваат на системски и проблеми од интересен карактер во работењето на банките во Република Македонија, и тоа: недоволна ефикасност на банките заради високите оперативни трошоци, висок ризик заради финансиска недисциплина и проблемите со судската наплата на побарувањата, висок степен на лоши пласмани во портфолиото на банките, безбедоносната состојба во земјата, како и претходно споменатите фактори кои детерминираат вградување на високи премии за ризик во каматната политика на банките.

Анализата на ефикасноста на банките од аспект на вкупниот број на вработени во банкарскиот систем на Република Македонија и нивната квалификациона структура, исто така ги потврдува изнесените констатации за ниската ефикасност на банките во Република Македонија.

Вкупниот број вработени во банките и штедилниците во Република Македонија на 31.12.2001 година изнесува 4.332 лица, што во однос на 31.12.2000 година претставува зголемување за 414 вработени или за 10,6%. Тоа се должи на ширењето на мрежата на филијали и експозитури кај некои банки, што беше поттикнато со реформата на платниот промет во земјата.

Односот помеѓу негативниот финансиски резултат со состојба на 31.12.2001 година и вкупниот број на вработени, покажува дека еден вработен во банките во Република Македонија генерира загуба од 0,14 милиони денари, наспроти 0,2 милиони денари добивка со состојба на 31.12.2000 година.

Показателот: вкупна нето актива / број на вработени во банките, на 31.12.2001 година, укажува дека на еден вработен во банките во Република Македонија доаѓаат 24,9 милиони денари нето актива, наспроти 21,5 милиони денари на 31.12.2000 година. Ваквиот пораст е резултат на поинтензивниот пораст на активата од порастот на бројот на вработени.

Од аспект на квалификационата структура на вработените во банките во Република Македонија, останува констатацијата од претходните години за неповолна структура, која има соодветно негативно влијание врз вкупната ефикасност на банките. Така, повеќе од половина од вработените се со средна стручна подготовка и пониски степени на образование. Вработените со висока стручна подготовка имаат учество од 28,4%, додека учеството на вработените со осми степен на образование е само 0,6% од вкупниот број вработени. Во продолжение, е даден табеларен приказ на квалификационата структура на вработените во банките и штедилниците во Република Македонија.

Преглед бр.16 - Квалификациона структура на вработените во банките и штедилниците во Република Македонија

Состојба на 31.12.2001 година	Вкупно вработени	Д-р и М-р	%	ВСС	%	ВШС	%	ССС	%	ВКВ,НС и НК	%
Банки	4242	26	96.3	1193	96.8	343	97.2	2460	98.5	220	99.1
Штедилници	90	1	3.7	39	3.2	10	2.8	38	1.5	2	0.9
Вкупно	4332	27	100	1232	100	353	100	2498	100	222	100
% учество	100	0.6		28.4		8.1		57.66		5.1	